

Underlagsrapport 2024:8

ARBETET MED ATT FÖREBYGGA OCH BEKÄMPA MÄNS VÅLD MOT KVINNOR I VÄSTERBOTTENS LÄN – EN UNDERLAGSSTUDIE

Beställd från Cecilia Kjellgren

Jämställdhetsmyndigheten publicerar flera olika typer av rapporter. Underlagsrapporter från externa forskare eller aktörer som fungerar som ett kunskapsunderlag är en typ av rapport.

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, april 2024

Underlagsrapport 2024:8

Dnr: ALLM 2023/37

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Annika Karlsson, Analys och Uppföljning

Telefon 031-392 90 00

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	5
1. Introduktion.....	7
Metod 7	
Urval 7	
Intervjupersoner.....	8
Intervjuer 8	
Bearbetning av materialet.....	8
Begrepp 8	
Resultatredovisning.....	9
2. Hur arbetet är organiserat	10
I de mindre kommunerna	11
Kvinnojourerna i Skellefteå och Umeå.....	12
3. Hur verksamheterna tar emot statliga/nationella direktiv.....	13
Att implementera och förvalta ny kunskap utifrån nationella direktiv	14
Förutsättningar för att ta emot, genomföra och förvalta statliga/nationella insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck.....	15
Hur intervjupersonerna ser på statlig styrning	17
Politiker 17	
Tjänstemän.....	18
Sammanfattning och slutsatser	19
4. Förutsättningar och framgångsfaktorer för ett fungerande arbete.....	21
Brister 23	
Skyddat boende	24
Mindre kommuner.....	27
Åtgärder för utveckling av styrning och samverkan	27
Hot mot den fungerande kunskapskedjan	31
Utvecklingsområden för mindre kommuner.....	32
Att samordna resurser och stärka kompetens - CMV södra Lappland.....	33
Kopplingar mellan hedersrelaterat våld och förtryck och annat våld i nära relation ...	34
Sammanfattning och slutsatser	35
5. Kunskapskedjan	36
Förutsättningar att ta emot och förvalta kunskap som sprids.....	38
Regionala kunskapsförmedlare.....	38
Kunskapsområden.....	39
Arbetet på regional nivå har förändrats.....	41
Likheter och skillnader i uppdragen	41
Framtiden.....	42
Kunskapens genomslag	43
Stöd och skydd till utsatta för mäns våld mot kvinnor.....	43
Hedersrelaterat våld och förtryck	45
Att möta problematiken.....	45
Samtal med utsatta för hedersrelaterat våld.....	46
Konsultationsforum	47

Våld mot barn	48
Barn som bevittnat våld	48
Barn som är utsatta för våld	50
Barnahus 52	
Upptagningsområde	53
Behov av ett Barnahus	54
Prostitution och människohandel	55
Kunskap och kompetens hos enskilda yrkesverksamma	56
Kunskap hos specialister	56
Kunskap hos generalister	57
Kunskaper och erfarenheter	64
Behov av Barnahus	64
Utövare av våld	65
Ett kunskaphöjande projekt - En kommun fri från våld	66
Sammanfattning och slutsatser	67
6. Systematisk uppföljning och utveckling av upptäckt, stöd och skydd	69
Långsiktiga utvecklings- och lärandeprocesser	69
Uppföljning av insatser till olika målgrupper	69
Sammanfattning och slutsatser	71
7. Hedersrelaterat våld och förtryck, multiutsatthet, barnrättsperspektiv och brottsofferperspektiv	72
Äldre och personer med funktionsnedsättning	72
Nyanlända	73
Hedersrelaterat våld och förtryck	74
Prostitution och människohandel	76
Barn utsatta för olika typer av våld	76
Utsatthet för våld i nära relation och prostitution	76
Kommunernas arbete med att tillämpa ett barnrättsperspektiv och brottsofferperspektiv	78
Brottsofferperspektivet	78
Barnrättsperspektivet	78
Sammanfattning och slutsatser	79
8. Diskussion och analys	80
Styrningen	80
Samordning mellan aktörer	81
Kunskapskedjan	81
Förutsättningar för ett fungerande stöd och skydd	82
Hot mot framgångsfaktorer	82
Barn utsatta för våld - brister i skydd	82
Våld mot missbrukande kvinnor	83
9. Slutsatser och rekommendationer	85
Referenser	89
Bilaga. Jämställdhetsmyndighetens frågeställningar	91

FÖRORD

Den här rapporten utgör ett underlag till Jämställdhetsmyndighetens fördjupade uppföljning av det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Rapporten syftar till att fördjupa kunskaper om hur arbetet med mäns våld mot kvinnor organiseras och bedrivs i några kommuner i ett län. Underlagsrapporten är skriven av Cecilia Kjellgren, socionom och docent i socialt arbete vid Linnéuniversitetet.

Analysen visar att det finns stora skillnader mellan kommunerna i resurser och förutsättningar för arbetet. De slutsatser som framförs i rapporten är rapportförfattarens egna och utgör inte Jämställdhetsmyndighetens uppfattning.

Göteborg, april 2024

*Peter Vikström,
Avdelningschef*

1. INTRODUKTION

Metod

Denna underlagsstudie syftar till att fördjupa kunskaper om hur arbetet med mäns våld mot kvinnor organiseras och bedrivs i några kommuner i ett län. Ett särskilt fokus har riktats på insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck. Jämställdhetsmyndigheten valde Västerbottens län som intressant för studien utifrån de skilda förutsättningar som föreligger mellan de femton kommunerna i länet, mellan de större kommunerna Skellefteå och Umeå och de mindre kommunerna, där sex av dem hör till landets tio befolkningsmässigt minsta kommuner. Den första utgångspunkten var att intervjuer skulle genomföras i två av länets kommuner. De två större kommunerna är klassificerade som större stad (Umeå) respektive mindre stad/tätort (Skellefteå) (SKR, 2023). Skellefteå är en kommun med stor samhällsförändring och kraftig befolkningstillväxt. Vid urval av kommuner konstaterades att kommunerna Umeå och Skellefteå uppvisar sådana olikheter att båda kommunerna borde inkluderas. Vidare inkluderades två inlandskommuner, klassificerade som landsbygdskommuner, Storuman och Åsele med drygt 5 700 respektive drygt 2 700 invånare. Utöver kommunrepresentanter inbjöds kvinnojourer att delta i studien liksom personer som arbetar med frågor om mäns våld mot kvinnor inom Regionens FoU Socialtjänst¹ respektive på Länsstyrelsen Västerbotten. Jämställdhetsmyndighetens frågeställningar för underlagsstudien har varit vägledande för intervjuerna (se bilaga).

Urval

Nyckelpersoner som tillfrågades att medverka i intervjuerna var i de större kommunerna de som jobbar specialiserat med mäns våld mot kvinnor, våld mot barn, IFO-chefer och ordföranden i socialnämnder. I de mindre kommunerna tillfrågades 1:e socialsekreterare, IFO-chef och ordförande i socialnämnd (eller motsvarande). Därutöver tillfrågades andra nyckelpersoner som identifierades av respektive kommun om medverkan, såsom ansvariga för projekt relevanta för frågeställningarna, verksamhetsutvecklare inom äldreomsorg och projektledare för *En kommun fri från våld*. Därutöver efterfrågades kontakt med anställda inom socialtjänsten som inte är specialister, för att få en bild av kunskapsläget hos ”generalister” inom socialtjänsten.

Representanter för två kvinnojourer med verksamheter i de två större kommunerna inbjöds att medverka. Även en kvinnojour i en mindre kommun inbjöds, men uttryckte inte intresse av medverkan.

Två medarbetare vid region Västerbottens enhet FoU Socialtjänst inbjöds att medverka liksom Länsstyrelsens utvecklingsledare, ansvarig för Länsstyrelsens arbete mot mäns våld mot kvinnor.

¹FoU Socialtjänst arbetar för att stödja kommunerna i Västerbotten med verksamhetsutveckling. Enheten är en del av den Regionala Samverkans- och Stödstrukturen (RSS) som hålls ihop av Sveriges kommuner och regioner (SKR). Utvecklingsledare och projektledare som intervjuades arbetade inom ramen för RSS-Kvinnofrid.

Intervjupersoner

Totalt 30 personer intervjuades. Intervjuer med 23 personer verksamma i kommunerna Skellefteå, Storuman, Umeå och Åsele, fyra personer verksamma vid kvinnojourer samt med tre personer som arbetar inom Regionens FoU Socialtjänst respektive på Länsstyrelsen Västerbotten.

Intervjuer

Utgångspunkten för intervjuerna var de tematiserade frågeställningarna angivna av Jämställdhetsmyndigheten. I samtalen öppnades också för andra frågeställningar och associationer med koppling till området mäns våld mot kvinnor. Intervjuerna, som var 50–90 minuter långa, spelades in och transkriberades. Det har lett till ett rikt och omfattande intervjumaterial som bidrar med olika perspektiv i underlagsstudien.

Bearbetning av materialet

Upprepade genomläsningar av materialet har genomförts. Innehållsanalys har använts som metod för att identifiera meningsbärande enheter i materialet.

Resultatet har tematiserats utifrån de frågeställningar som styr uppdraget. Även andra teman som identifierades i materialet redovisas i resultat och analys. I det avslutande avsnittet analyseras resultatet med kopplingar till tidigare presenterad kunskap och forskning. Rapporten avslutas med slutsatser och rekommendationer.

Studien fångar bilden av arbetet med mäns våld mot kvinnor utifrån de trettio deltagande intervjupersonernas perspektiv. Underlagsstudien gör därför inte anspråk på att ge en fullständig eller ”sann” beskrivning av arbetet inom de aktuella verksamheterna.

Begrepp

Ortsnamn anges omväxlande med att kommunerna beskrivs som de större kommunerna (Skellefteå och Umeå) respektive de mindre kommunerna (Storuman och Åsele).

Citat från intervjuerna används för att illustrera de resultat som redovisas. Intervjupersonernas namn anges inte, men däremot funktion eller att personen representerar en större eller mindre kommun. Om information behövs för att klargöra en syftning i ett citat har frågan eller sakinformation infogats inom hakparentes []. Begreppet mäns våld mot kvinnor används ibland i texten som samlingsbegrepp för våld i nära relationer, våld mot barn, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Förkortningar för intervjupersoner som används anges nedan. Vid fem intervjuer deltog mer än en intervjuperson och svar från olika intervjupersoner anges som svar från verksamheten. Tjänstemän i kommunerna Storuman-Åsele intervjuades gemensamt och deras svar citeras individuellt. För citat där de båda personerna var aktiva anges ST-Å.

Intervjupersoner:

S-CMV	Skellefteå – Centrum mot våld (fyra personer deltog i intervjun)
U-CMV	Umeå – Centrum mot våld
S-ordf	Skellefteå – ordförande i socialnämnd
U-ordf	Umeå – ordförande i individ- och familjenämnd

Å-ordf	Åsele – ordförande omsorgs- och utbildningsutskottet (ansvar för IFO ²)
S-IFO-chef	Skellefteå - IFO-chef
U-IFO-chef	Umeå – IFO-chef
ST-IFO-chef	Storuman- IFO-chef
Å-soc	Åsele – 1:e socialsekreterare
S-vuxen	Skellefteå – handläggare vuxenvård
U-ek	Umeå –handläggare ekonomi/försörjningsstöd
U-äldre	Umeå –utredare äldreomsorgsförvaltningen
S-SFV	Skellefteå – Skellefteå fritt från våld
S-barn	Skellefteå – chef för barn- och familjeenheten
U-BH	Umeå – Barnahus
U-familj	Umeå – familjebehandlare (fem personer deltog i intervjun)
S-KJ	Skellefteå – kvinnojour
U-KJ	Umeå – kvinnojour (tre personer deltog i intervjun)
FOU	Regionens FOU Socialtjänst (två personer deltog i intervjun)
Lst	Länsstyrelsen Västerbotten

Resultatredovisning

Resultatet redovisas under följande rubriker:

- Hur arbetet är organiserat
- Hur verksamheterna tar emot statliga/nationella direktiv
- Förutsättningar och framgångsfaktorer för ett fungerande arbete
- Kunskapskedjan
- Systematisk uppföljning och utveckling av upptäckt, stöd och skydd
- Hedersrelaterat våld och förtryck, multiutsatthet, barnrättsperspektiv och brottsofferperspektiv

² Individ- och familjeomsorg

2. HUR ARBETET ÄR ORGANISERAT

I de större kommunerna beskrivs de specialiserade enheterna, som i båda kommunerna heter Centrum mot våld (CMV), som kunskapscentrum och centrum för interventioner relaterade till mäns våld mot kvinnor.

Båda verksamheterna erbjuder våldsutsatta stöd och bearbetning, men har ingen myndighetsutövning. CMV Skellefteå har totalt 3,75 heltidstjänster som arbetar med våldsutsatta och deras barn. I Skellefteå arbetar en psykiatrisjuksköterska finansierad av regionen, 50 procent vid CMV och 50 procent inom vuxenpsykiatrin. Ytterligare fyra personer arbetar deltid med samtal med utövare av våld och köpare av sexuella tjänster. Dessa personer arbetar övrig tid inom andra delar av IFO-verksamheten (som familjerådgivning och rådgivning för missbrukare) eller inom regionens psykiatri.

På CMV Umeå arbetar totalt sex personer med våldsutsatta och deras barn. Ytterligare tre personer arbetar med mottagning för våldsutövare, varav en person med enstaka samtal, en på halvtid och en på heltid inom verksamheten. CMV Umeå har en psykolog, anställd av regionen, som arbetar heltid på centrat med samtalsstöd till våldsutsatta vuxna. Psykologen kan ta emot våldsutsatta personer på remiss och även remittera hjälpsökande till annan vård. Intervjupersoner på CMV i de båda kommunerna kommenterar samverkan med regionen kring bemanning som mycket positiv.

I båda kommunerna kontaktar den våldsutsatta själv CMV för att få stöd, ibland efter förslag från socialsekreterare eller personal inom hälso- och sjukvård. I Skellefteå kan också socialsekreterare remittera ärenden till centrat. Det diskuteras även i Umeå om kontakt med CMV ska kunna beviljas som bistånd. Barn som bevittnat våld kommer till CMV i Skellefteå på remiss från socialsekreterare, vilket inte krävs i Umeå. Medarbetarna på centrum har specialiserat sig inom olika delområden och har olika huvudansvar för stöd och samtal med våldsutsatta, med våldsutsattas barn, med personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och med offer för människohandel och prostitution. Båda CMV-enheterna konstaterar att en stor andel av de som vänder sig till verksamheten inte tidigare haft kontakt med socialtjänsten. I Skellefteå kan CMV oftast erbjuda tid för nybesök inom fem dagar. I Umeå kan en kvinna som fortfarande lever i en relation där hon utsätts för våld få tid på CMV inom en till några veckor. Den som inte längre lever kvar i relationen kan få vänta längre för att få tid, från en till några månader.

Man kan remittera hit och man kan komma på öppen ingång. Vi tar ju emot dom som inte är kända utav socialtjänsten sen förut. /S-CMV

Jag skulle säga fler är på eget initiativ än genom någon annan. Är det via socialtjänsten så är det oftast familjerätten, det är min erfarenhet, möjligtvis en vuxenhandläggare och ibland barn och unga, att det pågår en utredning. Jag tror att familjerätten har ganska bra erfarenhet och frågar också kring våld och så där. /U-CMV

Dom som kommer hit i huvudsak är... kvinnor då så klart i majoritet, vi tar ju emot våldsutsatta män också, men... jag tror att det är tio procent män, eller någonting sånt. Dom kan ofta komma ifrån, vi erbjuder liksom samtal på dagtid, dom allra flesta kan komma ifrån och har flexibelt på det sättet... / U-CMV

I de mindre kommunerna

För de två mindre kommunerna i studien ser situationen helt annorlunda ut. I Åsele finns totalt fyra socialsekreterare och en 1:e socialsekreterare som ansvarar för alla individärenden inom IFO. Det finns en viss uppdelning i ansvarsområden, men alla socialsekreterare kan bli involverade i ett våldsärende. Storuman, som är större än Åsele, har fler socialsekreterare och även öppenvårdsbehandlare inom IFO. I Storuman har en omorganisation genomförts för några år sedan som lett till en viss specialisering.

Jag ser stora fördelar att det är samma handläggare som utreder ett barn, eller en våldsutsatt kvinna, som sedan följer med in i insats och följer upp insatsen. Jag ser att det är bra ur kvalitetssynpunkt och bra för den enskilde. Men jag tänker att i större städer där är det ju en mottagningsenhet och så är det en utredningsenhet, och så är det en placeringsenhet, man kan som barn och våldsutsatt behöva byta handläggare flera gånger, jag tror och tänker att det här är ett bättre arbetssätt. /ST-IFO-chef

I Åsele får de fem handläggarna inom IFO ta olika roller i våldsärenden som blir aktuella. Intervjupersonen konstaterar att det rör sig om få ärenden.

Alltså det är ju väldigt få... så när det väl händer så försöker vi liksom dela oss lite, att vi har ansvaret för... en har ansvaret för kvinnan och en får liksom jobba med mannen. Ja... är det barn så blir det väl lätt så att den som har kvinnan har väl barnet också hos oss, än så länge... /Å-soc

Kvinnojournerna i Skellefteå och Umeå

Kvinno- och tjejjouren i Skellefteå har två och en halv heltidsanställda. Jouren har en jourtelefon, erbjuder stödsamtal och har även skyddat boende för flera kvinnor med barn, i tre olika lägenheter. På kvällar och nätter har placerade kvinnor möjlighet att vid akuta behov kontakta jourkvinnor. Jouren har kontakt med omkring 200 kvinnor per år. De anställdas arbetstid går i hög grad till att stödja kvinnor i deras skyddade boende.

Kvinno- och tjejjouren i Umeå, har sex och en halv heltidsanställda. Jouren har en jourtelefon, erbjuder stödsamtal och har skyddade boenden för flera kvinnor med barn. De genomför även Trappan-samtal med barn. På kvällar finns beredskap vid akuta behov för kvinnor i skyddat boende. De bedriver stödarbete, genom att träffa kvinnor och barn som besöker verksamheten eller finns i deras boende. Jouren kan också förmedla juridisk hjälp genom en juridikjour för våldsutsatta kvinnor, med hjälp av juridikstudenter. Jouren har kontakt med 300 kvinnor/tjejer per år.

Båda jourerna har IOP-avtal (Idéburet offentligt partnerskap) med sin respektive kommun.

3. HUR VERKSAMHETERNA TAR EMOT STATLIGA/NATIONELLA DIREKTIV

I samtliga intervjuer ställdes frågor om hur verksamheten tar emot statliga/nationella direktiv, sprider information och vilka åtgärder som vidtas och implementeras. Vidare vilka förutsättningar, hinder och behov kommunen upplever när det gäller att ta emot och förvalta nationella insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck. Samtalen har även berört hur intervjupersonerna ser på statlig styrning inom området mäns våld mot kvinnor.

De flesta intervjupersoner i kommunerna beskriver hur de får del av statliga/nationella direktiv. I de större kommunerna finns en struktur för hur information om statliga/nationella direktiv och förändringar når ut. I den ena större kommunen har en person ansvar för att sprida alla uppdateringar från statliga organ, Sveriges kommuner och regioner (SKR) med flera, oavsett problemområde, till organisationens samtliga medarbetare.

Vi har ju en SAS, socialt ansvarig samordnare. Som har i del av sitt uppdrag att så fort det blir förändringar i lagstiftning eller kommer föreskrifter, alltså då skickar hon ut det. Och så ska det tas upp på APT eller teamträffar. /U-IFO-chef

I den andra kommunen ligger ansvaret på utvecklingsledaren vid CMV som även är kommunens kvinnofridssamordnare. Det kan möjligen leda till ett större genomslag att en specialist på mäns våld mot kvinnor värderar betydelsen av nya centrala direktiv inom våldsområdet och kommunicerar dessa.

Jag tycker att Centrum mot våld är duktiga på att alltid skicka, nu kommer det här, har ni koll på det här, vi tar alltid upp nya lagändringar i våra ja, men delårs- och årsrapporter, så nämnden också ska vara informerad, vi ser alltid över delegationsordningen i november, är det några nya beslut som vi behöver. Och vad behöver vi då rigga utifrån det här både när det gäller kompetens och insatser. /S-IFO-chef

Ordförande i Umeå upplever att han är uppdaterad på ändringar och centrala direktiv.

Jo, absolut, vi har ju liksom system för att fånga upp ändringar av lagen, det har vi ju absolut. /U-ordf

De som jobbar som generalister i de större kommunerna upplever inte att de alltid är så uppdaterade på nya statliga eller nationella direktiv. En intervjuperson säger:

Nej, alltså det är vi inte, alltså det är ju ett egenansvar också. Men tiden för att sitta och läsa in sig finns inte riktigt. Men nej, jag tycker inte att vi är jättebra på att få uppdatering utifrån, vad det är för nya bestämmelser. Men oftast så tänker jag att det ligger på chefen också att informera.

För ordförande i Åsele ser situationen annorlunda ut. Den lilla kommunen har begränsade resurser att bevaka uppdateringar och implementera förändringar utifrån nationella krav.

Jag skulle säga att det är mycket upp till varje anställd lite grann, hur mycket man hinner läsa in sig på allt nytt liksom. Ja, för liksom mycket arbete i kommunen är ju liksom att släcka bränder. Det är inte så mycket tid till att liksom framtidsspana och se vad som händer i resten av Sverige eller världen, och det är jättetråkigt. /Å-ordf

Att implementera och förvalta ny kunskap utifrån nationella direktiv

Politikerna understryker att de är uppmärksamma på nya eller skärpta regler och följer sådan information. Vidare att de är uppmärksamma på signaler från kommunens experter om det krävs någon förändring inom förvaltningen.

Stora förändringar, viktiga förändringar som sker på lagnivå och så där, det får jag ta reda på, jag följer SKR:s nyhetsbrev med förändringar, lagar som ändras och den typen, men som sagt, sen väcker det upp frågor naturligtvis, när jag läser typ att nu måste vi kanske göra någonting. /S-ordf

Det är inte ovanligt att vi som politiker ställer frågor till förvaltningen... hur gör vi här, det finns ett problem här som vi märker, hur bemöter vi det problemet, vad har vi för resurser, har vi tillräckligt engagemang eller tillräckligt med det vi behöver för att kunna lösa det där, vad behöver vi göra, är det politiska beslut eller på förvaltningens nivå? /S-ordf

Ordförande i den lilla kommunen upplever att statliga direktiv är mer anpassade för den stora eller medelstora kommunen, inte för den lilla kommunen. Det saknas anpassning och stöd att implementera statliga/nationella direktiv i en kommun som Åsele som har fem medarbetare inom IFO. Det leder till att vissa direktiv inte kan få genomslag i deras organisation.

För mycket är ju riktat till stora kommuner. Och det är klart, för dom fungerar ju på ett annat sätt. /Å-ordf

För att statliga/nationella direktiv ska få bättre genomslag behöver kommuners olika förutsättningar uppmärksammas: Vad som är möjligt att klara i en genomsnittlig kommun respektive vad landets minsta kommunerna kan klara av. Inrättande av ett CMV södra Lappland, planer som presenteras i kommande avsnitt i underlagsstudien, skulle kunna vara ett stöd för en kommun som Åsele. Att genom samverkan med andra mindre kommuner skapa kompetens och resurser för ”sällanärenden” inom området mäns våld mot kvinnor.

Förutsättningar för att ta emot, genomföra och förvalta statliga/nationella insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck.

De två större kommunerna beskriver att det finns kompetens och beredskap för att möta hedersrelaterat våld och förtryck. Personer med vidareutbildning inom hedersrelaterat våld möter klienter som de identifierar som utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Båda kommunerna beskriver att det finns en struktur för att möta unga eller vuxna som utsätts för hedersrelaterat våld.

Ordförande i Skellefteå betonar att det inte finns någon tolerans för den typen av våld. Han uttrycker vidare att det finns en hög grad av känslighet bland politiker.

... det förekommer naturligtvis även här i kommunen, i Skellefteå, den där typen av hedersrelaterat våld, men känsligheten hos politiker är jättehög. Könstympling, hedersrelaterat våld, våld av den karaktären, det är också nolltolerans, det är budskapet vi ger till våra tjänstepersoner och jag tror att dom är jättekänsliga själva, det är inte bara politiken. /S-ordf

I Umeå har en kartläggning genomförts för att undersöka hur arbetet med hedersrelaterat våld bedrivs (Umeå, 2022). Kartläggningen identifierade brister.

Den visade väl egentligen på att det fanns en del brister i vår kommunala organisation, hos socialtjänsten... ett stort problem var ju att vi hade många nya socialsekreterare, så har man inte kompetensen så missar man och så. Så ett stort arbete har ju varit att försöka och få till det, den här delen, men det är ju svårt. Det är ett jättesvårt område... jag skulle inte säga att vi utmärker oss särskilt mer där, än andra kommuner, utan vi gör det vi kan. /U-IFO-chef

Det gäller ju då att om du jobbar som lärare, att det sitter i ryggmärgen att ta kontakt med Centrum mot våld och så, och det man signalerar till mig är väl att dom skulle kunna få in mer från verksamheterna, från socialtjänst, från skola. /U-IFO-chef

För de mindre kommunerna är problemet inte i första hand att skaffa sig kunskap. Utbudet är stort från bland annat Länsstyrelsen. Men när ärenden av en viss typ, som hedersrelaterat våld och förtryck, förekommer sällan blir det svårt att upprätthålla aktuell kunskap.

...bekymret är absolut inte att hitta utbildningar, för det sprutar ju ut från Länsstyrelsen och det finns gratisutbildningar, bekymret är ju att det här är "sällanärenden"...Hedersrelaterat våld, det är ju verkligen "sällanärenden". Däremot så är jag ju övertygad om att det förekommer i betydligt större utsträckning än antalet ärenden som vi får in. Men jag menar mina medarbetare dom är utbildade inom PATRIARK, men då kan det ju dröja två år innan det dyker upp ett sånt ärende, och då har dom ju tappat mycket, så att där ser jag liksom... Det blir som att man får börja om från början varenda gång man ska göra något. [Intervjuperson 2:] Ja, precis. Så utbildningsutbud det finns absolut. Men det är att liksom behålla... / ST-Å

Ordförande i den mindre kommunen svarar att när förvaltningen får ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck så tar handläggare extern hjälp.

...grundkunskap har dom ju, men när det är såna här ”sällanärenden” då kopplar man ju oftast in alltså professionellt folk liksom, någon konsult eller liknande, när det är ”sällanärenden”.

Hur intervjupersonerna ser på statlig styrning

I intervjuerna har frågan hur intervjupersonen ser på statlig/nationell styrning lyfts. Både politiker och tjänstemän är övervägande positiva till att staten reglerar området mäns våld mot kvinnor. Att staten sätter en standard för hur arbetet ska bedrivas och även övervakar att det följs.

Politiker

Politikerna i de större kommunerna uttrycker ett klart stöd för att staten bör styra arbetet med mäns våld mot kvinnor och argumenterar för att styrningen skulle kunna vara skarpare.

Staten har en avgörande roll, tycker jag. Så jag tycker det är helt rätt att staten tar en större roll här, ansvar för det... finns det kommuner som har en ambitionsnivå som är sämre eller lägre, där borde staten komma in och säga var ribban ska stå, normerna, precis. Det får inte bli så här att en politiker eller ett parti inom kommunen avgör hur frågorna ska hanteras... i min värld innebär det inte att bli jämställd på något sätt, eller jämlik i Sverige. /S-Ordf

Jag tycker man ska styra mer. Det tycker jag. Ja, men jag tycker att man ska ta mer samling, att man i en kommun som i den roll jag har liksom blir mer involverad i arbetet, och sen tycker jag att den här infrastruktursatsningen, att man ska styra mera, alla ska ha rätt till Barnahus och alla ska ha rätt till erbjudandestöd och alla ska ha lättare och få lägenhet, alltså det.... det är inte omöjligt. /U-ordf

Om du får upp dom här frågorna på dagordningen och genomför dom, staten skulle vara tydligare i styrningen, så är det ju ingen som när det här är genomfört kommer att säga nej... det här har vi inte råd med. /U-ordf

Även ordförande i den mindre kommunen är positiv till statlig styrning och anser att nationella krav kan vara ett stöd i diskussionerna med andra politiker i kommunen. Hon beskriver att det kan finnas brist på både kunskap och förståelse hos politiker vars uppdrag inte berörs av området mäns våld mot kvinnor. Hon lyfter också dilemmat för den lilla kommunen, att statlig styrning inte kopplas till finansiering av åtgärder.

Jag tycker att det är positivt att det kommer från statlig nivå, liksom att vi ska jobba med vissa frågor. Absolut. Liksom det ger en ju mandat och jobba med det. Men problemet blir ju att det följer ju aldrig med några pengar... /Å-ordf

Tjänstemän

Personal som arbetar med mäns våld mot kvinnor understryker vikten av statlig styrning, när de tänker tillbaka på hur specialiserade verksamheter startats och permanentats.

I alla fall när det går den vägen jag vill att det ska gå, då tycker jag jättemycket om statlig styrning... För jag tror inte att det här hade kommit igång om inte staten hade styrt. S-CMV

...vi har ju pratat om hur viktigt det är när regeringen ger direktiv... alltså det blir på något sätt en stor tyngd i det... det har varit jätteviktigt. Utan det så hade det inte blivit det, det har blivit. Alltså att fokusera kring våld, bygga ut... Centrum mot våld helt enkelt. Och att föra kunskap vidare och... allt vad det nu har inneburit. Och där har ju dom här projektmedlen som just kommuner haft, eller staten haft ända tills nu i år, det är första året dom inte har det, har ju varit jätteviktiga för oss, för att kunna jobba vidare med det här. S-CMV

Intervjupersonerna från mindre kommuner reflekterar om det tudelade, att det är positivt att ambitioner höjs samtidigt som det i den lilla kommunen inte finns medel och förutsättningar att följa nya direktiv och klara av att implementera nya åtgärder.

Som chef kan jag väl säga att det är otroligt stressande, för att jag får ju ingen utökad budget för att min verksamhet får ytterligare krav på vad vi ska kunna erbjuda, så att det är ju... det är ju stress. Särskilt när vi inte ges rimliga förutsättningar att följa ny lagstiftning... Det kommer inga medel till att skapa förutsättningar för det i verksamheten. /ST-IFO-chef

Den andra intervjupersonen från en liten kommun som inte är chef, ser stödet i statlig styrning. Att arbetet utvecklas och kan bli långsiktigt.

Nu är ju inte jag chef... men allt ska ju som sagt var göras, det vi blir ålagda att göra ska ju göras, så att... just i det här med våld i nära tänker jag, det är ju bra, att det lyfts upp på bordet. Ja, för då blir det kanske lite verkstad av det, annars blir det ju lätt... att man gör bara det akuta, det som är viktigt här och nu, det är ju liksom långsiktigt, ett långsiktigt arbete. Det är ju... även om det är en utmaning med dom här skullkraven, nu ska ni kunna erbjuda det här, så är det egentligen inte något bättre alternativ att det är valfritt. För då leder ju det till att många kommuner väljer bort och jobba med det här. /Å-soc

Sammanfattning och slutsatser

De större kommunerna beskriver en välfungerande informationskedja när det gäller att hålla medarbetare informerade om nya statliga/nationella direktiv, även om några intervjupersoner som inte arbetar specialiserat inom våldsområdet inte helt instämmer i bilden. Politiker är uppmärksamma på om åtgärder behöver vidtas och förlitar sig på att specialister påtalar åtgärder som behöver implementeras. Den lilla kommunen beskriver hur nya statliga/nationella direktiv ofta blir svåra att leva upp till, då direktiv inte är formulerade och anpassade till vad som är möjligt att implementera i en liten kommun. Det kan leda till att direktiv uppfattas ligga långt ifrån verkligheten i den mindre kommunen. Brist på statligt finansiellt stöd för att implementera förändringar utgör ytterligare ett hinder. Dessa förhållanden behöver uppmärksammas. Det finns förutsättningar i de större kommunerna att ta emot och förvalta insatser som rör hedersrelaterat våld och förtryck, genom de specialister som finns i organisationen. Att implementera kunskapen i hela organisationen är en utmaning, där kunskapsbrist hos handläggare har synliggjorts och utvecklingsarbete pågår. Den lilla kommunen beskriver svårigheter att hålla kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck levande, trots att personal fått utbildning, när denna typ av ärenden förekommer ytterst sällan. Politiker och tjänstemän i de aktuella kommunerna har en positiv inställning till statlig styrning på området mäns våld mot kvinnor, eftersom det synliggör problemet och sätter en lägsta

standard för hur arbetet ska bedrivas. Även den lilla kommunen känner ett stöd i statlig styrning som ger legitimitet i arbetet med mäns våld mot kvinnor, men resurser saknas för att kunna leva upp till kraven.

4. FÖRUTSÄTTNINGAR OCH FRAMGÅNGSFAKTORER FÖR ETT FUNGERANDE ARBETE

Under detta avsnitt redovisas intervjupersonernas svar om kommunernas förutsättningar och svårigheter att ge ett kunskapsbaserat och fungerande skydd och stöd, på kort och lång sikt.

I de större kommunerna har ett starkt stabilt fokus på mäns våld mot kvinnor funnits under en längre tid. Ett starkt engagemang hos politiker över tid har bidragit till uppbyggnad av en permanent och varaktig verksamhet med fokus på området. Det finns också en politisk lyhördhet för utveckling av verksamheterna. Personalgrupperna på båda CMV förefaller erfarna och kompetenta. Genom att personalen har olika ”specialområden” finns också förutsättningar för att upprätthålla ett kunskapsbaserat arbetssätt. Båda centrum har i uppgift att fungera som kunskapscentrum i sina respektive kommuner.

Medarbetare inom CMV ger exempel på hur de håller sig uppdaterade om kunskap och arbetsmetoder, till exempel genom att ta del av fortbildning på nationell nivå. En förutsättning har också varit att ha tillgång till kvalificerad handledning i arbetet. CMV Skellefteå ger exempel på att de under många år haft en kvalificerad handledare i Stockholm, som dock inneburit kostnader för förvaltningen.

Det hade ju inte gått utan henne, tänker jag. Men nog kan vi säga att vi har fått kämpa för att få ha en extern handledare och alla resor, ja, det kostar ju, och att vara en specialistfunktion är ju inte självklart heller. Att få dom resurser som vi faktiskt behöver.

Kunskaperna sprids till andra medarbetare i båda de större kommunerna. Personal som inte jobbar specialiserat med våld i de större kommunerna beskriver hur de kan kontakta CMV i Skellefteå respektive Umeå för rådgivning

Då kan jag ringa dit och fråga är det något... så här ser situationen ut på ett ungefär, är det något speciellt jag ska fråga efter eller... Har fått jättebra tips där.

Vi har Centrum mot våld, alla är medvetna om att man kan konsultera dom som jobbar där.

De båda kvinnojourerna uttrycker också att de har ett gott samarbete med CMV i de båda städerna och regelbundna träffar med CMV. De samarbetar kring enskilda kvinnor utsatta för våld och tar ibland olika roller.

Det händer ju att kvinnor som bor här t ex redan har en kontakt på CMV och pratar om sin våldsutsatthet där. Och liksom får ett annat stöd när hon bor här. /U-KJ

De beskriver även andra erfarenheter av samarbete, som att gemensamt hålla i gruppsamtal med våldsutsatta kvinnor och att hålla i utbildningar tillsammans.

I Skellefteå bedriver kvinnojouren inga Trappan-samtal med barn utan barn som bevittnat våld hänvisas till CMV, liksom kvinnor som behöver en samtalskontakt utöver stödsamtal.

Intervjupersoner tillfrågades om vad de uppfattade som välfungerande och framgångsrikt i arbetet och vad de såg som bristfälligt. De som arbetar med våld i nära relation uttrycker att stödet från chefer och ett stabilt politiskt engagemang i arbetet är en framgångsfaktor.

Vi har fått jobba fram saker och ting, och vi har varit en stabil arbetsgrupp. Utan vi har kunnat jobba på, vi har haft egentligen tilltro, kan man ju säga. Ifrån ledningen. /S-CMV

Även tjänstemän i de mindre kommunerna upplever stöd för deras arbete med våldsfrågor från politiker i ansvarig nämnd.

Nog har vi väl med oss, vi har med oss politikerna på nämndnivå. Men sen är det ju liksom... det är krympande resurser. /ST-IFO-chef

I de större kommunerna bygger arbetet på att man har tillgång till ett antal specialister med särskild kompetens i olika frågor, som gör att det finns en stor samlad kunskap. Flera intervjupersoner talar om att de har vetskap om vem de kan vända sig till med en specifik fråga. Intervjupersoner vid CMV beskriver att de framgångsrikt erbjuder samtal och stöd till kvinnor (och även män) som är våldsutsatta, barn till våldsutsatta, personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och personer utsatta i prostitution och människohandel. De beskriver erfarenheter av att möta hbtqi-personer utsatta för våld i nära relationer. På CMV i både Skellefteå och Umeå kan barn som upplevt våld erbjudas Trappan-samtal, av personal utbildade i metoden. I Skellefteå har Trappan-samtalen utvecklats till att innefatta mer traumafokuserade inslag. Även föräldrar får del av mer

traumafokuserat stöd och stöd för att stärka anknytningen till sitt barn, för att utveckla sitt föräldraskap och bättre kunna hjälpa sitt barn.

I båda kommunerna finns möjligheter för handläggare, från olika enheter, att konsultera CMV i ett specifikt ärende. I Umeå finns till exempel dialogforum med företrädare för CMV, vuxenvård, stöd till barn och unga och bostadskonsulent.

Där kan socialsekreterarna som handlägger ärenden komma och rådfråga i konkreta ärenden, det är ju också där kan man fatta beslut om det ska vara någon placering eller så där, om vi ska ansöka eller få hjälp av någon annan kommun att ta emot våldsutsatt kvinna med barn t ex. /U-IFO-chef

Brister

En av de brister som synliggörs i intervjuerna är att mindre erfarna socialsekreterare kan ha svårigheter att identifiera våld mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck. Familjebehandlare i Umeå arbetar sedan ett antal år tillbaka med en särskild behandlingsmetod för barn som utsatts för våld (KIBB, Kognitiv Integrerad Behandling vid Barnmisshandel, Stiftelsen Allmänna Barnhuset). KIBB är den enda behandlingsmodellen, för barn utsatta för fysisk misshandel, som inkluderar både barn och föräldrar i behandlingen och som utvärderats i Sverige. Utvärderingar har visat goda effekter vad gäller minskade traumasymtom hos barn och förbättrade föräldrastراتيجier hos föräldrar (Thulin et al., 2018). Familjebehandlarna upplever att våldet inte längre synliggörs tillräckligt i utredningar som rör våldsutsatta barn. Behandlarna får ett sämre mandat att bedriva en behandling med fokus på våldet när det saknas stöd för insatsen i socialtjänstens utredning.

Vad det beror på har ju vi funderat på väldigt mycket, det har ju varit en väldigt stor omsättning av socialsekreterare... Innan var det ganska tydliga KIBB-ärenden som passade in i metoden, det har väl kanske blivit en gradvis försämring, att utredningarna inte var lika... det var inte lika lätt och jobba med dom familjer som vi fick... Ja, både hur uppdragen såg ut, jättestor skillnad i mottaglighet hos föräldrarna och att våldet kanske inte var riktigt utrett. /U-familj

Umeå är den enda kommun i länet som har tillgång till ett Barnahus. Barnahus har till uppgift att samordna myndigheters insatser vid misstanke om våld och övergrepp mot barn och ge barn initialt stöd (Barnafrid, 2019). I Skellefteå har man inte heller tillgång till någon särskild behandling som har fokus på barn utsatta för fysiskt våld.

Båda kvinnojourerna lyfter områden i kommunernas arbete som är bristfälliga. Kvinnojourerna exemplifierar erfarenheter av handläggare som är osäkra och som därför ger sämre stöd till den utsatta kvinnan och handläggare som inte prioriterar samverkan med kvinnojouren. När det gäller kvinnor och barn i skyddat boende, upplever Kvinnojouren i Skellefteå att socialsekreterare som utreder barn som upplevt våld oftare än de tidigare argumenterar för att barn som bor i skyddat boende ska ha umgänge med sin pappa. Detta i strid med ökad medvetenhet om konsekvenser av att tvingas till umgänge med en våldsutövande förälder.

I flera år så har vi haft det väldigt bra... när kvinnor och barn bor i det skyddade boendet så har barnen aldrig behövt ha umgänge med föräldern. Alltså med den våldsutövande föräldern. Men senaste året har vi börjat märka att socialtjänsten igen är inne i att liksom nu... Det har varit fall när dom har liksom placerats på tisdagen och på onsdagen börjar dom prata om att nu måste ju pappan få träffa barnen igen. Så att där kan vi känna att det här med umgänge, när det vart mycket diskussioner nu nationellt, och att liksom vi kan inte tvinga barn till umgänge, så här i Skellefteå blir det helt plötsligt att nu har dom mer umgänge med den våldsutövande föräldern. /S-KJ

Skyddat boende

I båda de större kommunerna finns IOP-avtal med kvinnojouren, en överenskommelse som ger kommunen tillgång till skyddat boende. Det beskrivs som välfungerande av båda kommunerna.

Kvinnojouren har ju boenden där de kan få det direkta fysiska stödet så. Sen så... alltså kvinnojouren jobbar ju med samtal också, dom besöker kvinnorna varje dag, dom hjälper dom med det praktiska, dom kan hjälpa dom och flytta om dom får ett nytt boende, alltså dom är väldigt, väldigt duktiga, måste jag säga. /S-vuxen

En handläggare i Umeå beskriver hur man söker andra alternativ när det inte finns plats i kvinnojourens skyddade boende.

I första hand Kvinnojouren, annars Stadsmissionen. Det kanske inte känns jättebra att hänvisa till Stadsmissionen, då får man ju försöka se, finns det något annat som vi kan hitta, någon snabb lösning. När det var en barnhandläggare inkopplad, då kollade vi upp möjligheter om det finns någon form av jourplacering liksom, snabbt. Ja, om det finns någon form av jourhem som man kan hitta. I värsta fall annars så... alltså det här brukar vi ju egentligen inte vilja, men camping eller något sånt...

När det gäller hur skyddat boende ska utvecklas på sikt tar flera intervjupersoner upp de föreslagna förändringarna i kraven på skyddade boenden. Olika perspektiv lyfts. En hel del kritik uttrycks mot de föreslagna förändringarna med HVB-tillstånd för skyddat boende. Andra tänker att barnperspektivet kan komma att stärkas genom förändringen. En farhåga som uttrycks är att regleringen kan försvaga de kvinnojourer som inte kommer klara de framtida kraven för att driva ett skyddat boende. Uppgifter om kvinnojourer som redan lagt ner nämns i intervjuerna.

Det är ju många kommuner som upphör med stöd till dom och satsar på företag och annat, det är liksom... det är ju bedrövligt. För man tänker inte... man ser det här bara som en tjänst, men det kvinno- och tjejjourerna är, dom är en rörelse, dom utbildar mängder av unga flickor i våld. Det gör inte dom här företagen. I dom här [jourerna]... dom kommer in som volontärer, jobbar ett tag, lär sig om våldet, och sen när dom går vidare i sitt liv då har dom det med, och den kunskapen är ovärderlig. Så att satsa på det ideella kvinnofridsarbetet är ju guld värt för ett samhälle. /U-ordf

Vi ska fatta beslut om vad är bäst för kvinnorna nu som behöver den där typen av skydd. Alltså vi måste fråga kvinnorna... hur skulle du känna dig mer trygg t ex, vilken typ av boende, eller vad är det typ för hjälp och stöd du behöver... inte typ vi som politiker som säger, det bästa vore så här om vi institutionaliserade det där arbetet. Det måste anpassas och det tycker jag är stora fördelen med kvinnojouren, dom har förmågan och möjlighet att anpassa sin verksamhet, dom styrs inte... förutom av sina egna stadgar. /S-ordf

Det finns ju farhågor också... och man säger ju att det ska stärka barnet, men jag tänker också att det finns risker med det faktiskt. Det kan finnas dom som inte vill vända sig till oss... /S-IFO-chef

Ja, jag vet inte hur kommunerna ska lösa det. Jag tänker att dom kanske inte heller... att dom kanske inte riktigt överblickar den här frågan, det gör nog inte jag heller... vad det kommer och få för konsekvenser för dom. /Lst

En intervjuperson lyfter att den föreslagna förändringen kan stärka barnperspektivet.

Det har ju varit bra för kvinnorna att kunna komma i ett sammanhang, utan att man behöver liksom hamna i socialregistret, att det startas en utredning på barnen, och är det en välfungerande Kvinnojour så har dom också ett barnperspektiv. Det är det ena och det andra är ju att det är lätt också i den där krisen, att tappa bort barnen. Att man kanske behöver synliggöra barnen och se vad har barnen för behov. Men risken... jag kan tänka mig... kommer kvinnor och söka sig då till Kvinnojouren? /U-IFO-chef

Kvinnojouren är kritiska till de föreslagna förändringarna. Båda jourerna tror att de kommer klara de nya kraven, men lyfter olika kritiska perspektiv på vad HVB-kraven på skyddat boende kan innebära.

Ja, det är vi emot... En fara att staten och myndigheterna ska ta över frågan om våld. Och boxa in oss i en låda som vi inte passar i. Att ta över frågan om våld utan att använda kvinnojournernas kunskap och erfarenhet av våldet. /U-KJ

Många beskriver en del dåliga erfarenheter av socialtjänst och att då komma till en kvinnojour... dom beskriver att det är ju något helt annat. För vi arbetar på väldigt olika sätt. Och vi vill ju fortsätta vara vi. Vi är ju rädd att ja, men vad kommer det här och innebära, innebär det att vi då blir socialtjänst. /S-KJ

Mindre kommuner

För de mindre kommunerna är resursbristen det stora problemet och att förutsättningarna har förändrats, med uteblivna statsbidrag.

Men det är ju det här med mer resurser, för nu...var det 2021 dom tog bort det här statsbidraget för utvecklingsmedel. Nu var det ingen astronomisk summa man fick, men ändå, där fanns ju ändå möjlighet att använda medel inom det här området, men det statsbidraget tar man bort, samtidigt som att man stärker lagstiftningen ytterligare och ställer ännu högre krav... /ST-Å

Och det är jättesvårt, alltså vi behöver... vi kommuner, och kanske särskilt små kommuner, behöver få ett långsiktigt stöd, om vi ska kunna erbjuda det som vi är skyldiga utifrån lagstiftningen att erbjuda. /ST-IFO-chef

Åtgärder för utveckling av styrning och samverkan

I intervjuerna synliggörs hur styrning och struktur ser ut, vilket utvecklingsarbete som pågår och hur samverkan och kunskapskedjan ser ut.

I Umeå finns ett jämställdhetsutskott som består av fullmäktigeledamöter som initierar och följer upp kommunövergripande frågor ur ett jämställdhetsperspektiv. Det finns således en central styrning och struktur. Det har inneburit att frågor som rör mäns våld mot kvinnor är prioriterade inom den politiska ledningen och inte bara hanteras av politiker och tjänstemän i en specifik nämnd i Umeå. Något som ordförande men också tjänstemän betonar som betydelsefullt.

Jämställdhetsutskottet jobbar mycket med våld... roller, genusroller, och lyfter saker, har också en budget för att kunna driva kampanjer kring våld, uppmärksamma sexhandeln... Alltså det finns liksom en struktur också i politiken, för att frågorna ska kunna lyftas upp. Dom ska ju granska och följa upp jämställdhetsarbetet, dom stöttar ju både liksom nämnderna med det arbetet, men sen jobbar man också attitydpåverkande, alltså att man försöker förändra... och det kan handla om mängder av grejer genom åren. /U-ordf

Ordförandena i socialnämnderna i de större kommunerna uttrycker båda ett starkt engagemang för området och upplever att det råder en stark enighet över partigränser när det gäller mäns våld mot kvinnor.

Frågorna är högst prioriterade, både inom socialnämnden, men även inom kommunfullmäktige, hela politikerkåren oavsett parti är väldigt känsliga i dom där frågorna, så i den mån vi får veta att det behövs resurser, det har aldrig varit någon fråga var ska vi hitta dom där resurserna. /S-ordf

Jag skulle inte säga att det är någon som är emot, alltså det är ju det som är med dom här frågorna, att det är ju aldrig någon som riktigt är emot, utan motståndet är ju liksom i... hur mycket man prioriterar det. Jag tror, att det finns en stark... en stark rörelse, men framför allt tror jag att det är många som är engagerade inom politiken som tycker att det här är viktiga frågor. /U-Ordf

Ordförande i den mindre kommunen upplever inte ett brett politiskt stöd från förtroendevalda för arbetet med frågor som rör våld, fränsett från ledamöter i den egna nämnden. Snarast upplever hon en kunskapsbrist hos andra förtroendevalda och en svårighet att få dem att förstå tyngden i arbetet och resurserna som krävs.

Det är klart, det finns ju en kunskapsbrist, det gör det ju absolut, och det är klart, när man har lite kunskap så är det ju svårt och veta vad man ska fråga efter. Och vad man ska jobba med, så jag tänker att det.... det är för liten kunskap hos fullmäktige, och det har vi pratat om, att anordna utbildning och sånt, men... ja, det är pengar det med...

Den politiska styrningen och det politiska engagemanget för området mäns våld mot kvinnor skiljer sig åt mellan mindre respektive större kommuner. Det blir tydligt framför allt i den ena större kommunen som har ett övergripande kraftfullt jämställdhetspolitiskt arbete som ger stöd och legitimitet för arbete med mäns våld mot kvinnor.

Politikerna från Skellefteå och Umeå lyfter båda områden som de ser behov av att utveckla. Ordförande i Umeå har en klar bild av vad som krävs för att hjälpa en våldsutsatt kvinna.

Ja, det finns ju hur mycket som helst man skulle kunna göra bättre... mycket handlar om att ha en fungerande logistik, och det är grunden, alltså att kvinnor som måste lämna sin man, att dom enkelt kan få tag i en bostad, enkelt kan fixas med förskola och allt, alla såna bitar, såna system måste finnas på plats, alltså det måste finnas resurser avsatt så att du snabbt kan komma därifrån och så. /U-ordf

Ordförande i Skellefteå uttrycker att specialisterna får signalera behov och att politiker är lyhörda för vad som krävs för att utveckla verksamheten och stödja förändring.

Vi som politiker förväntar oss att om det finns någonting som politiken kan göra, att dom kommer till oss och säger så här ser det ut läget nu, vi behöver mer resurser eller vi behöver förändra arbetssätt, eller vi behöver titta på om vi ska samverka på ett annat sätt med regionen, eller den ideella sektor här i kommunen... och då är det i princip för oss, typ nästan hundra procent kan jag säga, det är typ att bifalla förvaltningens förslag till ändringar. Dom som sagt, ser behovet, ser vad behöver ändras eller förändras, och försöka utveckla arbetet också. /S-ordf

Även tjänstemännen lyfter utvecklingsområden. I Skellefteå har diskuterats att införa ett system med nyckelpersoner inom varje barn och unga-enhet som är mer utbildade i hedersrelaterat våld och förtryck, för att kunna vägleda kollegor i sådana ärenden och medverka till att ärenden tas vidare till konsultation. Ett annat område som lyfts i Umeå är att ha särskilda team med fokus på mäns våld mot kvinnor även på myndighetssidan inom socialtjänsten.

Det har ju varit lite grann uppe på agendan. Man har lagt som en interpellation, att ska vi ha speciella våldsteam, våld i nära relationsteam som arbetar på myndighetssidan... så att det finns ett engagemang, absolut, det tycker jag, ett bra engagemang. /U-IFO-chef

Intervjupersonerna beskriver samverkan inom och utom den egna organisationen. Det finns olika forum för samverkan som berör våldsområdet mellan kommuner, region och andra samarbetspartner, som Länsstyrelsen och FoU Socialtjänst håller i. Både

Skellefteå och Umeå har inbjudit mindre kommuner till samverkan och att ta del av deras specialiserade resurser. Exempel på sådan samverkan som beskrivs av intervjupersonerna, är att mindre kommuner konsulterar CMV i ett våldsärende, köper en serie samtal för en våldsutsatt klient eller tar del av en tjänst från Barnahus i Umeå. Sådan samverkan och köp av tjänster sker i begränsad omfattning.

Alltså det är svårt och säga, om man...lite grovt, om vi tar både kvinnor och barn så har vi ju fem – sju samtal per år som vi säljer. Vi brukar ha max tio samtal ungefär för vuxna... då har vi ja, men som sagt kanske under ett år fem – sju såna tio-sessioner alltså...det är både barn och vuxna. /S-CMV

En behandlare på CMV beskriver att det kan bli komplicerat när en våldsutsatt från en annan kommun hör av sig själv till CMV, men inte har kontakt med socialtjänsten i sin hemkommun.

Vi säger inte nej, men dom måste på något sätt ha ett godkännande, vilket i praktiken betyder att kommunen, socialtjänsten, måste ju fatta beslut, att det finns ett bistånd... min erfarenhet är inte att kommunerna är motsträviga, jag har aldrig varit med om att jag har behövt argumentera eller diskutera, ibland händer det ju att socialsekreterarna själv från en annan kommun ringer, utifrån att vi skulle vilja att den här personen fick komma. Det som jag kan se som ett hinder är ju att jag kan få ett samtal från en kvinna som är våldsutsatt, att jag måste hänvisa till, men ta kontakt med din socialtjänst. Ibland är det inga hinder, för dom kanske har en pågående... men har man inte haft kontakt med socialtjänst, lever i en utsatthet, man har tagit steget att ringa till vår mottagning, och att då få... för det är ju så, att det kan vara lite laddat med socialtjänst, ja, men då kanske konsekvensen blir nej, ”då lägger jag ner”. /U-CMV

Barnahus i Umeå har få uppdrag från andra kommuner, trots att verksamheten är den enda i Västerbottens län som är utformad för att samordna utredningar vid brott mot barn.

Hot mot den fungerande kunskapskedjan

En anställd inom CMV lyfter frågan om ökad belastning på den specialiserade enheten, när allt fler frågor ska rymmas i verksamheten.

Nej, men jag tänker att kunna ta emot fler, alltså att se till att det finns resurser, för är det så att vi ska växa och så där. Men det tror ju jag är ett bekymmer, för att någonstans... jag vet ju när vi började, då pratade ingen om våld i nära relationer, och idag säger dom att vi har ju nästan våld nära i alla ärenden. /S-CMV

I den ena större kommunen lyfts personalomsättning som det största hotet mot kunskap och kontinuitet i verksamheten. Det finns svårigheter att bibehålla erfaren personal inom socialtjänsten och många nytexaminerade socionomer anställs som får arbeta med svåra och krävande barnutredningar. Fler intervjupersoner pekar på svårigheter för ny personal att ha tillräcklig kunskap och erfarenhet för att till exempel identifiera hedersrelaterat våld och förtryck och våld mot barn.

Den stora utmaningen som vi står för är ju egentligen kompetensförsörjningen, det är ju att man ser att... Närmaste åren då kommer väldigt många och gå i pension, och att då hitta personal... alltså det går ju i cykler, skulle jag vilja säga, med personalgenomströmning, och nu har vi haft en sån jättehög sån. /U-IFO-chef

De mindre kommunerna beskriver inte samma problem. Båda intervjupersonerna tror att ett projekt som genomfördes för 20 år sedan med en decentraliserad socionomutbildning i samarbete med Umeå universitet har haft stor betydelse. Många av de anställda socionomerna i de två mindre kommunerna har varit anställda på samma arbetsplats sedan de gick utbildningen.

Många som gick den här utbildningen hade ju make och barn på orten... kanske deras enda möjlighet att få studera till socionom. Och då blir man kvar sen, för då har man ju sin familj på orten också. /Å-soc

Det är...det är svårt och få tag i socionomer, kanske särskilt här i inlandet, men i Storuman har vi väldigt stabil arbetsgrupp, där stannar dom kvar. Jag har inte alls någon hög personalomsättning. Det känns som att både Storuman och Åsele är inlandskommuner som har en stabil bemanning. /ST-IFO-chef

Utvecklingsområden för mindre kommuner

De mindre kommunerna har svårigheter att svara upp mot statliga/nationella krav på verksamheten och att upprätthålla en fungerande kunskapskedja. Situationen ser annorlunda ut för de åtta mindre inlandskommunerna (region 8, även kallad R8) och kranskommunerna i länet jämfört med situationen för de större kommunerna. I de mindre kommunerna har stödet från regionens FoU Socialtjänst, med uppdrag att stödja arbetet mot våld i nära relation, stor betydelse. FoU har olika forum där mindre kommuner i länet möts.

Vi driver ett nätverk i dom mindre kommunerna, där vi möts och utbyter erfarenheter och man har möjlighet och stötta varandra, så vi är ju liksom...vi ska ju funka som möjliggörare, alltså stötta upp samverkan, skapa bättre dialoger mellan kommunerna, dela erfarenheter och kunskap. /FoU

I ett av nätverken möts olika professioner, som handläggare och hemtjänstpersonal, med fokus på våld mot äldre. FoU Socialtjänsts medarbetare och intervjupersoner från mindre kommuner beskriver samstämmigt nätverkens betydelse:

Det här nätverket ska också kunna vara en stödfunktion, att man ska kunna ta upp ett ärende vid nätverksträffarna, nu har vi varit med om det här på vårt boende, hur kan vi hantera det, och att vi då gemensamt ska kunna hjälpas åt, utifrån att det är så pass nytt för alla. Ja, att man ska kunna lyfta det där också, att hur kan vi jobba med det här specifika ärendet. /Å-soc

I ett annat nätverk möts socialchefer och IFO-chefer. I nätverket tas olika frågor upp och temat mäns våld mot kvinnor är en återkommande punkt.

Där sitter då alla socialchefer i kommunerna och där har vi ju möjlighet att... liksom ta upp frågor och uttrycka behov o s v som vi har plockat upp. Om man tänker våldsområdet, det är ju socialtjänst och så är det närliggande hälso- och sjukvård också... /FoU

Att samordna resurser och stärka kompetens - CMV södra Lappland.

I de nätverk som FoU Socialtjänst har för IFO-chefer och socialchefer i de åtta inlandskommunerna har frågan om att stärka arbetet mot våld i nära relation samt stödet till våldsutsatta kvinnor och barn lyfts. Olika förslag har diskuterats under året men inga beslut har fattats. Ett förslag som diskuterats är att skapa ett Centrum mot våld södra Lappland.

Det finns ju Centrum mot våld i Umeå och i Skellefteå, men vi små inlandskommuner vi kan liksom inte ta del riktigt av dom centrumen alls, vi kan väl ringa dit och rådfråga, men vi får ju inte liksom ta del av dom insatser som dom kan erbjuda. Nu väcktes ju frågan här, om det var under fjolåret eller under det här året, frågan Centrum mot våld Södra Lappland. /ST-Å

Just därför tycker ju vi då, i alla fall på FoU Socialtjänst, att ett viktigt argument för ett Centrum mot våld i södra Lappland är just att kunna samla kompetens som man samverkar kring... då behöver det inte bli "sällanärenden" på samma sätt för dom som faktiskt ska jobba med det och det blir en trygghet för kommunerna i att man vet att det finns kompetens inte alltför långt borta. /FoU

IFO-chefen i Storuman ser olika alternativ för hur kunskap och kompetens kan utvecklas i Västerbottens mindre kommuner. Genom att samverka med de större städerna eller genom ett eget centrum.

Ska vi koppla ihop oss med Centrum mot våld i Umeå eller Skellefteå, kan vi tänka att vi ska ha ett mobilt team i södra Lappland, en grupp med spetskompetenser som när ett våldsärende dyker upp kan åka dit och göra det som behövs göras i ärendet, ska vi jobba så istället. Vi kommer och behöva hjälpas åt kommunerna emellan, alla små kommuner kan inte... vi har inte möjlighet och erbjuda allt det som vi enligt lagen ska kunna erbjuda, utan då kan vi sälja tjänster kommunerna emellan, vi behöver utöka det. Så att just det här kring Centrum mot våld Södra Lappland-frågan, den ligger hos oss IFO-chefer nu inom R8, där vi ska titta på hur kan vi samverka bättre när det gäller liksom stödet till våldsutsatta, även det här med skyddat boende, där vi idag är väldigt låsta till...till externa aktörer, ska vi istället satsa på att ha några gemensamma skyddade boenden i några av dom här inlandskommunerna, som alla R8-kommunerna kan utnyttja. /ST-IFO-chef

Jag tänker att vi har mycket på gång i inlandet, i den här frågan, och det är ju utifrån att vi har väldigt begränsade resurser, men vi ska följa lagen likväl som andra kommuner, när det gäller våldsutövare och våldsutsatta, både kvinnor och barn. /ST-IFO-chef

Kopplingar mellan hedersrelaterat våld och förtryck och annat våld i nära relation

CMV Skellefteå beskriver hur arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck inkluderar även andra medarbetare i organisationen.

Vi har ett konsultationsteam som jag sitter med i, tillsammans med två handläggare. Inom HRV-konsultationen, så har vi konsultation och stöd till skola, till andra myndigheter, när det rör hedersrelaterat våld. Könstymning, bortförande av barn etc. och så har vi Kärleken är fri, och det är ju en hel apparat att köra runt på... /S-CMV

Familjebehandlare i Umeå beskriver värdet av att få konsultera den på CMV som är specialiserad på hedersrelaterat våld och förtryck när de arbetar med familjer där hedersrelaterat våld är aktuellt.

Vi möter det ju och det blir ju otroligt svårt. Vi jobbar ju med såna ärenden och tar kontakt... det finns ju en specialist på CMV, som jobbar specifikt mot heder. Men det är ju jättekomplicerat också, det är svårt, man behöver bolla med någon som kan, för att det känns som att det är ganska mycket som står på spel och ganska stora risker när man är inne i dom här ärendena. /U-familj

En behandlare som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå, berättar att det är få ärenden som tas upp vid de konsultationstider som de erbjuder. Kommunen har i en kartläggning uppmärksammat brister i kunskaper hos handläggare när det gäller hedersrelaterat våld och kommer därför att utveckla det arbetet.

Sammanfattning och slutsatser

Under temat lyfts kommunernas förutsättningar för att ge kunskapsbaserat skydd och stöd. Den långsiktiga uppbyggnaden av arbetet och det kontinuerliga politiska stödet lyfts som viktiga framgångsfaktorer. I Umeå har det länge funnits ett starkt engagemang hos ledande politiker i frågor som rör jämställdhetsintegrering. Detta har fått betydelse för hur det kommunövergripande arbetet med mäns våld mot kvinnor bedrivits. Avsaknad av ett sådant politiskt engagemang hos ledande politiker i en mindre kommun leder till bristande stöd för arbetet med mäns våld mot kvinnor. Personal på de specialiserade enheterna har aktuell kunskap på sina ”specialområden” och uppfattas som resurspersoner av handläggare vid andra enheter. I de större kommunerna beskrivs ett gott samarbete med kvinnojourer och stor tillit till de skyddade boendena. Den föreslagna framtida regleringen av skyddade boenden väcker oro hos vissa intervjupersoner medan andra förväntar sig ett stärkt barnperspektiv. Det finns goda förutsättningar i de större kommunerna att erbjuda barn som bevittnat våld behandlingsinsatser. Brister i arbetet som identifierades rör hur våldsutsatta barn uppmärksammas och att de i begränsad utsträckning får del av kvalificerade behandlingsinsatser. En annan brist synliggjordes genom ett exempel på att barn som direkt efter placering i skyddat boende förväntades ha umgänge med en våldsutövande förälder. För de mindre kommunerna lyfts att uteblivna statsbidrag försvagar kommunernas möjlighet att stärka arbetet med mäns våld mot kvinnor. Det finns få exempel på mindre kommuner som samverkar med större kommuner för att få tillgång till specialistkunskap. Mindre kommuner lyfter en decentraliserad socionomutbildning för 20 år sedan som ett framgångsrikt projekt, som har haft betydelse för att de båda mindre kommunerna inte upplevt problem med personalförsörjning. För att utveckla kompetens och gemensamma resurser har inlandskommunerna pågående diskussioner om att bygga upp ett gemensamt kunskapscentrum mot våld. Ett samarbetsprojekt som bör stödjas för att kunna ge likvärdigt stöd och skydd till våldsutsatta i länet.

5. KUNSKAPSKEDJAN

Under detta avsnitt redovisas hur ny kunskap sprids inom organisationen och hur ny lagstiftning tillämpas. De specialiserade enheterna i Skellefteå och Umeå liksom Barnahus Umeå har funnits i mer än 15 år. Nya frågor och behov inom området mäns våld mot kvinnor har aktualiserats under åren och ny kunskap har integrerats i verksamheten. Till exempel började båda kommunerna tidigt erbjuda samtalsstöd till utövare av våld, några år efter verksamhetsstarten.

Personal vid CMV Skellefteå och Umeå är involverade i att hålla årliga utbildningar för nyanställda, ibland i samarbete med kvinnojour och andra aktörer. I samband med det lyfts ny kunskap och nya regleringar.

Vi har en grundutbildning som är... har varit på tre dagar, och nu har vi utökat till fyra dagar, och sista dagen handlar bara om heder. Vi riktar oss ju egentligen till hela vår handlingsprogramsgrupp, det är polis, kvinnojour, det är hela kommunen, IFO, äldreomsorg och handikapp...alltså ja... det är kirurgen, akuten och många andra. Då har vi en grundutbildning och inom IFO är det i huvudsak dom nyanställda, men ibland kommer ganska många som har jobbat i flera år, men inte har gått den. Så någonstans så har ju vi i vårt utbildningsråd sagt att det här är en grundutbildning som alla ska ha. /S-CMV

Det är ju några utav oss, som också håller i utbildningar, föreläsningar och så där, till både region och till kommunens verksamheter då. För nyanställda, jag tror att man har riktat den till nyanställda och dom som inte har gått den, även om man har jobbat ett tag. /U-CMV

Personal vid CMV håller även vidareutbildningar. I olika grupperingar hålls regelbunden samverkan med kollegor inom förvaltningen och resurspersoner utanför förvaltningen. Vid samverkansmöten förekommer både kunskapsutbyte och att deltagarna informeras om uppdateringar av regelverk.

Sen har vi ju en samverkan, det är ju två gånger per år. Det är försörjningsstödet, Kvinnojouren, vi har Stadsmissionens skyddade boende, familjerätten. Men vi saknar ju nästan alltid barn och unga. Dom är ju viktiga och tyvärr så saknar vi ofta dom. /U-CMV

Personal vid CMV är uppdaterade på förändringar som föreslås från nationella myndigheter inom våldsområdet. De aktualiserar behov av åtgärder inom organisationen och kommunicerar förändringar till andra i organisationen.

CMV... dom träffas ju, enhetscheferna träffas ju varannan vecka, man tar upp frågor, man lyfter. Enhetschef för CMV, hon driver dom här frågorna där. /U-IFO-chef

Samordnaren på Barnahus är uppdaterad på statliga och nationella direktiv som rör barnområdet. Hon förmedlar ny aktuell information till alla ansvariga personer inom barn och unga-området i kommunen.

Jag ger mycket konsultationer, så det känns ju viktigt att liksom vara rätt ute... om någon ringer så vill jag kunna säga något som följer lagen. Som... Socialstyrelsens nya riktlinjer... nu har de ju skrivit nya igen liksom, att man ändå går in och tittar och funderar kring det, hur påverkar.... är det något som påverkar oss, är det något som påverkar handläggarna. Och sen försöker jag ju alltid, när det kommer nya grejer så skickar jag alltid till alla chefer på barn och unga, vet ni om att det här finns nu, det här är intressant för er...

Intervjupersonen tar också upp situationer där rutiner behöver uppdateras, som när barn blivit sexuellt utnyttjade på nätet. När barn blivit utsatta för våld av andra än sina föräldrar säger rutinen att handläggare inte ska inleda utredning. Det gör att handläggare inte kan erbjuda stöd, som både barn och föräldrar kan vara i stort behov av. Intervjupersonen upplever inte att hon alltid får gehör för sina förslag till uppdateringar inom organisationen.

... då tycker jag att vi bara gör en liten justering i våra rutiner, att vi helt enkelt skriver in i rutinerna att när det kommer en orosanmälan från polisen, om barn som har utsatts via internet för allvarliga sexualbrott, då startar vi utredning. För att erbjuda stöd och hjälp men det gick inte... Det här verkar var ett bekymmer över hela landet. /U-BH

Förutsättningar att ta emot och förvalta kunskap som sprids

I de större kommunerna finns en struktur för att utbildning ges regelbundet, framför allt av specialister vid CMV. Kunskapsförmedling organiserad av Länsstyrelsen och FoU Socialtjänst är betydelsefull, i synnerhet för de mindre kommunerna. I kommande avsnitt beskrivs deras arbete att förmedla kunskap om nya statliga/nationella direktiv, att uppmärksamma konsekvenser och ge stöd i implementering till länets kommuner.

Regionala kunskapsförmedlare

Utöver Länsstyrelsen finns i Västerbottens län FoU Socialtjänst. FoU Socialtjänst är en del av Regionala Samverkans- och Stödstrukturen (RSS) i Västerbottens län. RSS Kvinnofrid är ett projekt inom området mäns våld mot kvinnor, som finansierats av SKR under tre år. Länsstyrelsen har tre utredare och FoU Socialtjänst har en utvecklingsledare och en projektledare som arbetar med området mäns våld mot kvinnor. De prioriterade områdena för Länsstyrelsen är förebyggande arbete, förbättrad upptäckt, skydd och stöd, effektivare brottsbekämpning, förbättrad kunskap och metodutveckling. FoU Socialtjänst fokuserar på att ge stöd till kompetens- och verksamhetsutveckling inom området våld i nära relation och arbetar för att främja samverkan inom länet.

Vikten av att vår funktion finns, att det är tydligt att vi ska jobba med våld i nära, när det t ex det kommer en ny reform, en ny reglering, en ny lag o s v att dels bevaka det, ha koll på det, och sen stötta upp i dialog med kommunerna, som nu vad gäller skyddat boende, fånga upp vilka konsekvenser det här kommer få... dom har inte den möjligheten... allt som strömmar ovanifrån, som ger en konsekvens, det hjälper vi till att liksom pedagogiskt överföra så att det är begripligt, sen jobbar vi då som sagt med att titta på konsekvenser och eventuella lösningar. /FoU

FoU Socialtjänst stöttar kommunerna efter behov. Det ser olika ut i olika kommuner, och till exempel Umeå och Skellefteå har mycket kompetens själva.

Vi finns till för alla... det har blivit en koncentration mot våra minsta kommuner under dom senaste åren, för att det har varit så väldigt stort behov där, men vi är en stödresurs även för Skellefteå och Umeå. /FoU

En annan uppgift för FoU Socialtjänst är att bidra till samverkan. Detta genom att stödja de mindre kommunerna att konkret ta hjälp av varandras kunskaper men också verka för att organisera mer strukturerad samverkan. En viktig fråga för R8-kommunerna har varit att få diskutera möjligheten att starta ett Centrum mot våld Södra Lappland. Frågan om att bygga upp ett gemensamt Barnahus har nämnts i diskussionerna, men har inte varit lika central.

Det har hamnat hos oss på FoU Socialtjänst, att vi har fått socialcheferna i dom här kommunernas uppdrag att se... hur ser förutsättningarna ut för dom här kommunerna egentligen. Så att vi hjälper till att driva den processen framåt utifrån kommunernas perspektiv, för att så småningom kunna sammanföra det igen med regionens... och försöka få till ett Centrum mot våld. /FoU

Kunskapsområden

Både FoU och Länsstyrelsen uppmärksammar olika delområden i arbetet med mäns våld mot kvinnor. Som att genomföra samtal med våldsutövare, att identifiera hedersrelaterat våld och förtryck och att ha metoder för att identifiera våld mot äldre och funktionsnedsatta.

Att organisera och genomföra stödsamtal till våldsutövare är en ny skyldighet för kommunerna, där både FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen varit aktiva.

Det behövs mer kunskap... inte minst gäller det stöd till våldsutövare nu, sen det klagjordes att socialtjänsten har ansvar för dom också så är det ganska många som famlar där, och det är inte rimligt att en kommun med tre tusen invånare ska ha en...en utbildad person som jobbar...som är beredd att jobba med behandling av den enda våldsutövare som dom kanske får kontakt med under det här året... /FoU

I ett samarbete erbjöd FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen utbildning till kommunerna i länet, i olika steg.

Det fanns pengar och här i Västerbotten då valde då Länsstyrelsen att lägga dom pengarna på utbildning, så vi hjälpte dom i det, att erbjuda utbildning, och vi valde då att göra ett utbildningspaket där det fanns utbildning på flera olika nivåer, så man fick välja själv vilken nivå man ville lägga sig på och så, och så gick vi ut med det brett, så att det blev väl över hundra ungefär i länet som utbildade sig på någon nivå. /FoU

Utbildningen innehöll en introduktionsdag, med allmän kunskap om behandling av våldsutövare, en mellannivå som var mer inriktad på samtal och en högre nivå för de som redan jobbade med behandling och som behövde fördjupad kunskap om samtal med denna målgrupp. Det blev en fyradagarsutbildning med sammankomster förlagda vid olika tidpunkter.

Ett annat tema som FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen är engagerade i är hur kommunerna möter hedersrelaterat våld och förtryck. Kommunernas arbete förutsätter att kunskaper och metoder finns inom organisationen.

Heder är ju något som vi har funderat på olika sätt hur vi ska.... ge stöd kring, och vad dom är mottagliga för, och som vi fortfarande kämpar en del med, får man väl säga. /FoU

Länsstyrelsen bedriver ett arbete med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck i länet, i samarbete med Norrbottens län. Det finns resursteam på fyra orter som möts i ett regionalt resursteam.

Vi har fyra sådana resursteam... i fyra olika kommuner. Dom kallas olika... konsultationsforum kallar dom det i Umeå, en specialistgrupp som andra i kommunen kan vända sig till liksom. Det finns i Skellefteå också. I Vännäs och Robertsfors. Jag tänker det gäller samma där, när det gäller heder och när det gäller prostitution och människohandel, den här identifieringen... behöver vi ju bli bättre på. Vi har ju ett regionalt resursteam för heder tillsammans med Norrbotten. Så dom träffas åtminstone en gång per termin, lunch – lunch. Som Länsstyrelserna bedriver. Och då deltar ju representanter från dom här lokala resursteamerna. /Lst

Frågor om våld mot äldre och personer med funktionsnedsättning har också uppmärksammats av kommunerna, vilket fått gensvar både från FoU och från Länsstyrelsen. I inlandskommunerna implementeras nu en utbildning riktad till vårdpersonal inom äldre- och funktionshinderomsorgen, med stöd av ett material som Länsstyrelsen tagit fram.

Arbetet på regional nivå har förändrats

Länsstyrelsens uppgift att samordna arbetet med mäns våld mot kvinnor och att bidra till kompetensutveckling påverkas av att det finns en annan regional aktör med liknande målsättning. Länsstyrelsen har förlorat lite av den kontakt man tidigare hade med kommunerna och upplever det delvis som ett problem.

Jag hade ju mycket bättre kontakt och mycket bättre insyn och koll kring liksom socialtjänsten i länets kommuner innan, alltså det är lite grann som att vi har släppt det till FoU Socialtjänst. Men sen så har vi ju en dialog med FoU Socialtjänst, men det blir liksom mer indirekt att jag når kommunerna så... Hade du frågat mig för fyra år sen, då hade jag haft en jättetydlig bild kring det här, tänker jag, men idag har jag inte det, för att det är mycket FoU Socialtjänst som har den kontakten med kommunerna idag. /Lst

Likheter och skillnader i uppdragen

Länsstyrelsen och verksamheten inom FoU riktar sig till länets kommuner inom kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor. Det finns olikheter i uppdragen men också det som är likt.

Det är ju att verka för samverkan då mellan kommunerna, men också det här med stötta upp i verksamhetsutveckling, kompetensutveckling, förändringsledning, alltså stöd och samverkan är det vi jobbar med... vi har ju ingen styrande funktion. Som t ex Länsstyrelsen har... Det är skillnad på vårt uppdrag och Länsstyrelsernas uppdrag, eftersom i mångt och mycket är det ganska likt, men vi är ju mer nerifrån och upp, skulle jag ändå säga, alltså vi har verkligen örat mot marken och nära dialog genom dom här nätverken... /FoU

Något som jag tycker har blivit tydligt, det är att FoU Socialtjänst jobbar på uppdrag av socialtjänsterna. Så dom driver inte frågor själva, dom driver det som socialtjänsterna lyfter upp på bordet och säger att det här vill vi att ni ska driva, och det tänker jag är en jättestor skillnad mellan oss och FoU Socialtjänst. Och så sen också det här med alltså långsiktigheten, att vi faktiskt är en myndighet. /Lst

I intervjuerna lyfts också styrkan i att de två regionala verksamheterna samverkar.

I praktiken kan man väl säga... vi har tagit rygg en del på Länsstyrelsen, det måste vi väl säga... vi samverkar ju mycket med Länsstyrelsen, vi har en samverkansgrupp med dom och så där, och dom har ju liksom så tydligt i sitt uppdrag att dom ska arbeta med det o s v... vi har ju dialog med dom och dom bjuder in oss när dom vill diskutera planer som dom har osv, och det har dom ofta på länsövergripande nivå då, så det är främst så som vi har arbetat med heder så här långt, att samverka med Länsstyrelsen. /FoU

Det är lite otydligt. Det är ju väldigt stora likheter liksom...i uppdragen. Vi har jättebra... rent personligen väldigt bra kontakt, absolut. Deras arbete med våld i nära, jag ser ju dom som... mina kollegor i länet så. Det är i grunden positivt att dom finns där, men jag tänker att vi behöver fundera... även tillsammans... var har vi våra roller. /Lst

Framtiden

SKR:s kvinnofridssatsning inom RSS avslutas efter 2023. Inom Västerbottens FoU Socialtjänst är mäns våld mot kvinnor ett ordinarie uppdrag så arbetet kommer att fortsätta i någon form.

Det verkar ju som att det här RSS Kvinnofrid inte kommer och fortsätta efter 2023 och då ska vi ju tuffa på med det här på egen hand och det kommer vi göra hos oss i Västerbotten. Sen kommer det kanske inte bli så i andra delar av landet, det får vi se.... /FoU

Länsstyrelsen beskriver att centrala uppdrag under de senaste åren inte har varit fokuserade på kommunernas socialtjänst utan mer på kommunledningsnivå. Detta har påverkat på så sätt att kontakten med kommunernas socialtjänst har minskat. Nya uppdrag gör att fokus återigen blir på kommunerna och socialtjänsten.

Vi skulle behöva göra ett omtag och fånga upp kommunerna på ett annat sätt, och jag tänker att vi kommer och göra det i och med att vi fick det här andra uppdraget kopplat till... dels våldsutövare och sen kopplat till barnperspektiv i skyddat boende. Nu ska vi nyttja det här och se till och jobba upp kontakten med kommunerna och kommunens socialtjänster igen. /Lst

Det finns positiva kommentarer från andra intervjupersoner om att det finns flera resurspersoner på regional nivå att vända sig till. Men det framkommer också att intervjupersoner ibland har svårt att redogöra för vilken regional verksamhet som har varit engagerad i vilket projekt. En intervjuperson i en större kommun kommenterar att de regionala aktörernas arbete kunde samordnas bättre.

För här blir det lite ibland, jag vet jag sa det någon gång... ”men pratar ni inte med varandra...” för då kan Umeå BRÅ ha en utbildningsinsats och så har Länsstyrelsen en utbildningsinsats och sen har FoU Socialtjänst en annan, ungefär samtidigt, med ungefär samma tema, och man liksom bara men vänta nu, varför... har ni inte liksom... Vad behöver Västerbotten? Hur gör vi det här bäst tillsammans?

Kunskapens genomslag

Stöd och skydd till utsatta för mäns våld mot kvinnor.

Under detta tema redovisas intervju svar som berör kunskapens genomslag i det praktiska arbetet, när det gäller stöd och skydd till utsatta för mäns våld. Ordförande i Umeå talar om att kunskapen måste få genomslag i organisationen, att kunskapen om våld ska finnas hos många medarbetare med olika roller i organisationen.

Det man upptäcker i familjer som söker försörjningsstöd eller vad som helst, så att vi måste liksom ha en bredd på kompetensen, för det är så otroligt mycket våld i bakgrunden, som vi inte alltid tänker på. Så det är väl det vi jobbar med, att försöka hitta... teambaserade sätt där man jobbar mer med att sprida kunskap om våld, att det är många som kan det och att man sätter ihop kompetenser på olika...som kan olika saker då. Så att det blir mindre sårbart, så det blir lite mer av, kan vi väl säga, generalister. /U-ordf

Vid båda CMV beskriver personalen att de bedriver ett kunskapsbaserat arbete inom området mäns våld mot kvinnor. De har en specialisering som gör att de fördelar ansvaret för att vara uppdaterade med kunskaper och nya metoder i arbetet. Båda centrum beskriver att skyddet för våldsutsatta kvinnor fungerar genom gott samarbete med de båda kvinnojourerna.

I den lilla kommunen summerar intervjupersonen också att de är nöjda med det arbete de lyckas åstadkomma utifrån sina förutsättningar.

Alltså utifrån våra förutsättningar så tänker jag, vi gör verkligen så gott vi kan och vi trollar, höll jag på och säga, och försöker liksom lösa.... Jag tänker att vi är små organisationer i inlandet, vi ser till och lösa situationen så att det ska bli så bra som möjligt... det är små socialkontor, vi jobbar nära varandra, vi har nära kontakt med polis, primärvård, vi vet... vi vet ju namn på den som jobbar inom primärvården, den som tjänstgör som polis, om vi har polis på plats, det är ju inte alltid det är så. Så att jag tänker att vi har... utifrån dom förutsättningar vi har så ger vi våldsutsatta ett gott stöd, och mycket handlar ju om... i det akuta skedet då handlar det ju om att få iväg kvinnan och barnet på skyddat boende. Det är ju aldrig aktuellt att vi placerar en våldsutsatt kvinna i våran egen kommun. Den är för liten, det finns alldeles för stor risk att hon blir röjd. Utan då är det ju externa aktörer, företag som erbjuder ett skyddat boende, och där har vi ett par skyddade boende som vi använder oss av, där vi vet att kvinnan får det hon behöver, men det är ju kostnader förstås. Där är ju liksom lagstiftningen så tydlig, vi kan aldrig välja bort att inte placera en kvinna och barn i skydd, utan vi gör det, och jag tycker att vi... har ett fungerande arbetssätt. /ST-Å

Hedersrelaterat våld och förtryck

När det gäller kunskapens genomslag i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck så är det temat för ett block i den utbildning som de större kommunerna genomför om mäns våld mot kvinnor. De som arbetar specialiserat med hedersrelaterat våld och förtryck har uppdaterat sina kunskaper på olika sätt. Det praktiska arbetet har utvecklats genom olika utbildningar och genom kontakter med Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (Länsstyrelsen Östergötland).

Att möta problematiken

Hur handläggare och professionella utanför IFO ska kunna identifiera att barn och vuxna är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är ett återkommande tema i intervjuerna. Umeå kommun har utarbetat en handlingsplan riktad till skolan som stöd i det arbetet (Umeå 2021).

Ja, och det är ju det som är... så himla svårt i det här jobbet, tänker jag. Vi har pratat jättemycket om det i förvaltningarna, att hur identifierar vi dom här, alltså ibland är det så klockrent, då är det någon ungdom som sitter hos en kurator och berättar... då är det inga bekymmer. Men när vi får in dom här lite mer diffusa som vi inte vet, då när det gäller heder då kan det framkomma under utredningstiden. Och det gäller ju att man...vi har ju naturligtvis frågebatteri som man ställer till barn och ungdomen, men det är inte helt enkelt att identifiera dom. /U-IFO-chef

Metoder i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck beskrivs också som ett område som behöver utvecklas. En intervjuperson som arbetar specialiserat med hedersrelaterat våld och förtryck beskriver hur hon fick i uppdrag att ta fram verktyg och metoder för arbetet.

Jag fick i uppdrag från min chef när jag började för två år sen, att ta fram, för det saknades... vi har väldigt många fina verktyg, till kvinnor som är utsatta för annat våld... jag skulle jobba med den här målgruppen så jag saknade metoder och verktyg liksom, så då fick jag det i uppdrag, och jag skulle säga att det är fortfarande under arbete. /U-CMV

I Skellefteå har man utöver klientarbetet med utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck även arbetat med förebyggande insatser. Ett projekt bedrivs på familjecentraler och är inriktat på föräldrastöd.

Vi har ett projekt med Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd kring heder och föräldraskapsstöd, Trygg växt heter det projektet. Och vi har liksom familjecentraler som erbjuder ja, men mycket ABC-utbildning och det är också spunnet ur hedersmedel som vi fick en gång i tiden. /S-IFO-chef

När hedersrelaterat våld och förtryck aktualiseras i mindre kommuner är det "sällanärenden".

Vi får ju in orosanmälningar när det gäller heder och våld som förekommer i familjer med utländsk härkomst, men det är ju ovanligt. Där tänker jag också att skolans kompetens behöver ökas, så att dom ser det här i skolan, att dom kan prata om dom här frågorna i skolan, så att dom här barnen och ungdomarna kan förstå själva att det jag blir utsatt för, eller det jag blir begränsad i, det är inte lagligt här i Sverige. /ST-IFO-chef

Samtal med utsatta för hedersrelaterat våld

De som jobbar specialiserat med hedersrelaterat våld beskriver målgruppen för samtal.

Jag har min speciella inriktning mot hedersrelaterat våld och förtryck, det är inte så att hela min tjänst tas upp av samtalsstödet till den målgruppen, men jag möter den målgruppen och då möter jag både barn, alltså tills man är arton, och både män och kvinnor, men så klart i huvudsak kvinnor. /U-CMV

Behandlaren beskriver en struktur som hon utarbetat för samtal med personer utsatta för hedersrelaterat våld. En struktur för ett tiotal samtal med olika teman.

Då har jag ett papper med olika rubriker.... där dom får fylla i vad dom känner igen sig i, om dom har blivit begränsade kring kläder och kring. Det är liksom spannet alltifrån fysiskt våld till begränsningar. Det tycker jag har visat sig vara en samtalsöppnare många gånger. /U-CMV

Många kan ju ha bott i skydd t ex, då är dom ganska vana och prata om vad det var för händelse som utlöste det... ofta har dom har läst sina polisrapporter, dom har suttit i förhör. /U-CMV

Konsultationsforum

I Skellefteå och Umeå finns ett konsultationsforum för ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck, dit skola och andra myndigheter kan vända sig. Oron kan röra barn och vuxna, oavsett ålder. Konsultationsforum har utformats med inspiration från arbetsmodeller i andra kommuner som presenterats i det nätverk som Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck driver. Ifo-chefen i Umeå kommenterar vad nätverket haft för betydelse:

Där har man ju naturligtvis träffat andra kollegor och fått råd och tips och uppbackning på hur man skulle kunna jobba, så att det förekommer ju runt om i landet, tänker jag.

Konsultationsforum i Umeå träffas regelbundet, på en fast tid varje vecka. De fasta medlemmarna kommer från olika delar av socialtjänst och skola.

Det är ju avidentifierade ärenden, så där kan det vara en skolkurator som anmäler ett ärende som man vill dra och få vägledning i helt enkelt. Vi kan inte fatta beslut, vi kan bara ge rekommendationer, men det är ju också socialsekreterare som kan anmäla ärenden dit. /U-CMV

Det kan vara olika frågeställningar som professionella vill ta upp i konsultationsforumet.

Det kan ju vara en frågeställning, det är ju inte ovanligt, att det är "är det här heder", alltså att man kommer med den frågeställningen. Eller så är det redan konstaterat att det är det och hur går vi vidare nu, eller vad är viktigt och tänka på, eller vad finns det för risker, och så kan man liksom reda ut det. /U-CMV

Enligt intervjupersonen från CMV i Umeå är det få ärenden som anmäls till konsultationsforum. Under det senaste året har mindre än tio ärenden anmälts dit.

Intervjupersonen tillfrågas om vad som kan vara hindret för att inte fler ärenden anmäls för konsultation.

**Alltså jag tänker... det är olika delar. Jag tänker socialsekreterare som sitter på barn och unga, det går inte att blunda för att dom... har inte så lång erfarenhet, ganska många är nyutexade. Jag tror intresset för kunskapen finns... det tror jag. Men jag tror att området i sig är så... laddat, och det har blivit ännu mer laddat av ryktesspridning om att socialtjänsten kidnappar och LVU och allt sånt. Jag tror att man i allmänhet är livrädd för att bli stämplad som rasist. Eller att man inte är förstående, förstående och har kunskap om annan kultur, om annan religion. Och därav tror jag att det finns en beröringskräck. Jag tror dessutom att det finns en form utav beröringskräck utifrån att är det någonting man vet kring hedersärenden, är det någonting man har fått veta så är det att... det är svårt, det är komplicerat, det är antagligen det stora liksom...
/U-CMV**

I många av intervjuerna uttrycks att ärenden med hedersrelaterat våld och förtryck är svåra ärenden. Medarbetaren på CMV Umeå som jobbar specialiserat med området har en mer nyanserad erfarenhet och vill undvika att betona svårigheterna, för att inte avskräcka professionella.

Det är vad jag försöker nå ut med... jag säger inte så ofta att ja, det här är så svårt, det här är så komplicerat, för då blir det ju en sanning till slut. /U-CMV

Våld mot barn

När det gäller kunskapernas genomslag i det praktiska arbetet på området barn utsatta för våld berör intervjusvaren olika perspektiv: Hur verksamheterna uppmärksammar barn som bevittnat våld och barn som utsatts för våld samt tillgång till interventioner för barn utsatta för våld eller övergrepp.

Barn som bevittnat våld

CMV Skellefteå arbetar med barn som har bevittnat våld. Barnen kommer på remiss från socialsekreterare. Barn utsatta för fysisk misshandel ingår inte målgruppen och kommer inte kontakt med CMV Skellefteå (om de inte också bevittnat våld). Barn och vårdnadshavare kan komma till CMV Umeå utan föregående kontakt med socialtjänsten. Oftast krävs en bedömning av barnets skydd innan behandlingssamtal inleds. I både

Skellefteå och Umeå erbjuder barn som har bevittnat våld Trappan-samtal. Trappan-samtal är en krisintervention i tre steg: kontakt, rekonstruktion och kunskap. Modellen har stor spridning i Sverige men det finns begränsat vetenskapligt stöd för effekter av samtal enligt modellen (SBU, 2018). I Umeå kan CMV och Enheten för familjebehandling erbjuda dessa samtal. Även kvinnojouren i Umeå erbjuder Trappan-samtal. I Skellefteå är det CMV som erbjuder Trappan-samtal, som där har kompletterats med andra behandlingskomponenter fokuserade på trauma. Personal som jobbar med barn på CMV Skellefteå har gått utbildning i Barn och Trauma (Ericastiftelsen).

**Vi började med att ha Trappan-samtal, men vi tycker inte att vi kom helt i mål med dom...vi har liksom byggt på där, jag har gått Barn och trauma, och nu ska en till kollega gå Barn och trauma... du kan få se vårt barnrum, vi har också jobbat... mycket med sandlåda och rekonstruktion. Så vi kanske har en ram som är Trappan. Vi följer barnet väldigt mycket, vi lägger upp det ganska individbaserat. Vi är tre som jobbar med barnen.
/S-CMV**

Barn som kommer till Trappan-samtal i Skellefteå kommer på remiss från socialtjänsten, där en skyddsbedömning först har gjorts.

Barn kan inte komma till oss på annat än remiss. Det är bara socialtjänsten som kan remittera till oss. Det ska göras en skyddsbedömning innan dom kommer hit, och att man följer upp det hela. /S-CMV

CMV i Skellefteå lyfter också att de jobbar med anknytningen, som kan bli skadad i samband med våldet.

Barn påverkas ju av anknytningsmönster. Även våldsutsatta som kanske är goda föräldrar får ju en skadad anknytning till sina barn... då vill vi jobba tillsammans med öppenvårdsteamet alltså familjeteamet. Hur man kan jobba för att återställa anknytning så bra som möjligt. Det är en grundtanke vi har. /S-CMV

För vuxna våldsutsatta finns partnerkontakt, en metod för samtal med den våldsutsatta när våldsutövaren går i behandling, i syfte att öka de utsattas säkerhet genom

uppföljningar (Socialstyrelsen, 2015). CMV i Skellefteå har infört en barnsäkerhetskontakt, för barn som bevittnat våld.

Vi vill att det ska göras en skyddsbedömning innan dom kommer hit, och att man följer upp det hela. Vi har gjort någonting som vi är lite stolta över, det är barnsäkerhetskontakt, det tror jag inte finns i övriga landet. /S-CMV

Genom barnsäkerhetskontakten har socialtjänsten ett ansvar att följa upp barnet vid flera tillfällen för att bedöma hur barnet har påverkats av våldet och av olika insatser. Uppföljningen sker vid minst fyra tillfällen och om det händer något oroande så sker det vid fler tillfällen.

Men vi har tyckt att det varit viktigt att man följer barnet också, när någon går i behandling för våldsutövande. Dom här barnen [som bevittnat våld] det är dom som får en barnsäkerhetskontakt, det är ju socialtjänsten som är ansvarig för att följa upp. /S-CMV

Barn som är utsatta för våld

Barn som är utsatta för fysiskt våld av föräldrar ingår inte i målgruppen för CMV i Skellefteå. I Umeå finns en grupp med fem behandlare inom Familjeenheten som arbetar specialiserat med interventioner för barn som är våldsutsatta eller barn som har bevittnat våld. Behandlarna arbetar framför allt med KIBB (Kognitiv Integrerad Behandling vid Barnmisshandel) och med Trappan-samtal.

Det förefaller finnas brister i kommunikation och logistik mellan utredande socialsekreterare och behandlare. Familjer där våld mot barn förekommit remitteras i begränsad omfattning till behandling. Samtidigt som föräldrar kan bli mer benägna att förneka våldet om samtal om händelserna inte kommer i gång i nära anslutning till att de avslöjats.

Den här motivationen som kanske skulle kunna funnits tidigare har... försvunnit. Det kan ha gått lång tid sen utredningen, familjen har liksom gått vidare nästan, och då är man mindre motiverad att ta emot någon form av stöd. /U-familj

Behandlingsmodellen introduceras ofta, på andra håll i landet där den erbjuds, genom att familjebehandlare får träffa familjen i samband med att utredning inleds. De får då

presentera behandlingsmodellen och direkt påbörja motivationsarbetet så familjen ser behandlingen som en möjlighet.

Vi har ju sagt att vi jättegärna skulle vilja vara med egentligen redan under utredning, att vi kan få följa med och berätta om KIBB, berätta om familjebehandling. Vi har ingen myndighetsutövning så vi är ju lite mindre läskiga för familjen oftast... För att på något sätt sälja in behandlingen. /U-familj

Brister i samarbetet och brist på utnyttjande av en kvalificerad behandlingsresurs har säkert flera orsaker. En orsak kan vara en stor personalomsättning bland utredande socialsekreterare inom barn och ungdom. Personalomsättningen kan leda till luckor i kunskap om behandlingsmodellen, inom arbetsgruppen.

Sen tror jag faktiskt också lite det här med att det är sån jättestor omsättning av socialsekreterare... jag tänker att jag gärna skulle vilja komma ut och informera socialsekreterare om vad KIBB är för någonting och vad som krävs för att man ska kunna tillgodogöra sig KIBB och så där. Så dom vet. /U-familj

Familjebehandlarna uttrycker att det verkar finnas många ärenden inom förvaltningen där våld mot barn förekommer som inte blir synliga för dem, fast teamet arbetar specialiserat med våldsutsatta barn.

Det blir få förfrågningar... man tänker att det är väldigt många orosanmälningar och många ärenden igång på myndighetssidan, så att det här har ju varit ett stort frågetecken ganska länge, vad händer på vägen...

Det skulle behöva finnas en större kompetens om våld överhuvudtaget, hos dom som utreder också... ett bättre samarbete så att liksom flödet in kommer... dom som faktiskt kommer till mottagningsenheten för våld... att fler får komma. /U-familj

Behandlarna, som är det enda teamet i Västerbotten som erbjuder KIBB-behandling, har viss erfarenhet av att behandling sålts till andra kommuner.

Vi har haft alltså någon från annan kommun. Det är hemskt, jag tänker att om du bor, men på kommungränsen i en annan kommun, då kan du inte få en KIBB-insats, men bor du på andra sidan så tänker jag att då kan du få det. Det blir ju väldigt, väldigt ojämnt. /U-familj

Kommuner som är små, som inte kan ha KIBB-utbildade, alltså det är ju inte möjligt om man är bara några stycken socialsekreterare, att man skulle kunna... det hade varit en god affär för Umeå och sälja behandlingsplatser så att säga. /U-ordf

Barnahus

Barnahus i Umeå startades 2006. Barnahus Umeå var ett av sex Barnahus som först introducerades i Sverige som en försöksverksamhet (Socialstyrelsen, 2006). Många Barnahus har byggts upp sedan dess och täcker stora delar av landet. I detta sammanhang kan Barnahus betraktas som ett kunskapscentrum som förordas (se t ex Barnafriad, 2019; SOU 2022:72) för området våld och andra övergrepp mot barn. Barnahus har till uppgift att samordna myndigheters utredningar och stödinsatser när barn är brottsoffer. Initialt gjordes försök att få fler kommuner att ansluta sig till i Umeå Barnahus. Länsstyrelsen och kommunföreträdare beskriver hur frågan diskuterats i länet sedan starten. Man har misslyckats på organisatorisk nivå att etablera ett samarbete och Barnahus Umeå har förblivit en resurs bara för Umeå kommun. Det är få Barnahus i landet (förutom i Sveriges största kommuner) som riktar sig enbart mot en kommun. En konsekvens av ett mindre upptagningsområde är att Barnahus Umeå förblir ett litet Barnahus med begränsade resurser.

Umeå var tidigt ute och drog igång det här... man har gjort försök, intresset har varit lite så där... Jag vet att regionen har uppmärksammat det där, men det har tagit tid att få till det, man önskar ju att man kan hitta ett koncept där kommunerna ansluter sig.../U-Ordf

Att få till det länsövergripande... det har varit svårt och driva den typen av frågor som ett Barnahus Västerbotten. Det drev man ju för jättelänge sen, man gjorde en utredning... men det havererade ju, man kunde ju inte komma överens, utan då blev det Barnahus Umeå. Men dom här mindre kommunerna har ju inte heller... dom efterfrågar ju inte, eller det är ju inte någon kommun som t ex har avtal med Barnahus. /Lst

Andra kommuner i Västerbotten kan använda Barnahus i samband med utredning om misstänkt våld eller övergrepp mot ett barn. Kommunerna betalar då en låg avgift för att utnyttja tjänsten av Umeå kommun (500 kronor). Trots det är det få som utnyttjar den möjligheten. Intervjupersonen från Barnahus berättar hur hon och andra engagerade i Barnahus gjort besök i olika kranskommuner för att sprida kunskap och informera om fördelen att använda Barnahus

Vi jobbade stenhårt för det, vi åkte och hälsade på alla kranskommuner, hade lite föreläsning för dom och gjorde oss liksom tydliga och synliga och vi märkte så fort vi hade varit ute då fick vi en massa ärenden från den kommunen. Sen var man tvungen och åka dit igen efter ett år, för sen så upphörde det, så fick man upp igen, ny personal. Så vi jobbade ganska stenhårt under några år.../U-BH

Upptagningsområde

Eftersom Barnahus innebär ett samarbete med rättsväsende, barn- och ungdomspsykiatri och barnklinik som arbetar med ett regionalt upptagningsområde, skulle det vara mer effektiv användning av resurser att utöka upptagningsområdet och samordna arbetet.

När vi startade Barnahus så försökte vi få med fler kommuner det blir ett inbyggt bekymmer i det här, regionen har ju hela länet. Men vi är ju bara ansvariga för Umeå kommuns andel. Så det är jättebesvärligt. När vi gjorde den första ansatsen kring det här så vart dom ganska kallsinniga. Dom tänkte att det där klarar vi av själv. Men det hade ju varit fantastiskt om det hade varit hela länet. Då tror jag, att man också skulle få polis och regionen att bli mer engagerade, som t ex BUP, som var med från början. U-IFO-chef

Det är ju egentligen ganska konstigt, för om vi säger polis och åklagare dom jobbar ju i hela Västerbotten. Vi har en psykolog och en kurator, dom jobbar över hela Västerbotten. Sen har vi fysiska hälsan, vi har en barnläkare och hon kan jobba över hela Västerbotten... sen har vi socialtjänsten... det är ju i det rummet som det bara är Umeå... dom flesta hade ju då tagit hela, alltså alla kommuner i länet... Men inte här. /U-BH

Frågan om varför bara Umeå kommun har tillgång till ett Barnahus för barn utsatta för våld eller sexuella övergrepp, eller som bevittnat våld har lyfts i flertalet intervjuer.

Det där är en fråga som jag tycker dyker upp lite nu och då...när vi har möte med Länsstyrelsen o s v... så finns det en bild av att ja, men det här är ju något som vi borde... försöka få till, det är inte riktigt rimligt, och som du säger, i andra län så har man ju ofta hittat någon regional överenskommelse... det är ingen som riktigt har tagit stafettpinnen, inklusive oss själva, med att driva den frågan riktigt. Så jag vet inte riktigt var man ska säga att den ligger... det finns ju en fråga nu om att inrätta ett Centrum mot våld i södra Lappland, alltså dom här åtta inlandskommunerna som vi pratar om, så att det skulle bli ett tredje Centrum mot våld i Västerbotten... Och i det beslutet som hälso- och sjukvårdsnämnden fattade, där står det... det är inte jättetydligt uttryckt, men jag ser att man inte kan tolka det egentligen som något annat än att Barnahus ska ingå i det. /FoU

Behov av ett Barnahus

Hos personal som arbetar med barn- och våldsförhör i andra kommuner i länet uttrycks en tydlig önskan att få tillgång till ett Barnahus.

Umeå dom har ett Barnahus, så vi fick ju inget Barnahus här i Skellefteå, vi är för liten då. Ja, jag tänker att det är en styrka och ha ett Barnahus. /S-barn

Det är ganska talande om man tittar på den här kartan över var Barnahus finns, att det är liksom... det är Umeå och sen är det blankt i norr... /FoU

Barnahus är ju inkluderat i liksom tanken vad vi i inlandet behöver, för nu är det ju på den nivån, som jag har förstått på alltså mina handläggare, att dom kan få kontakt med Barnahus och då är det ju mer kring rådgivning, hur ska jag hantera det här ärendet, hur ska jag prata med det här barnet. Det är inte så att vi kan erbjuda våra barn här i kommunen att åka till Barnahus för insatser. /ST-IFO-chef

Ordförande i Skellefteå är inte insatt i vad ett Barnahus innebär och IFO-chefen i Skellefteå uttrycker att det kan finnas både för- och nackdelar med Barnahus. Att åka med barn till Barnahus i Umeå skulle kunna vara för belastande för barnen. Hon ser att det skulle kunna finnas fördelar med ett Barnahus, men har svårt att bedöma hur stort behovet är. Med utvecklingen som sker i Skellefteå, med en växande befolkning och en starkare ekonomi så ser hon att det kanske kan bli möjligt att etablera ett Barnahus i Skellefteå.

Det finns kanske en möjlighet, speciellt i den utveckling som sker här nu, att starta något sånt. /S-IFO-chef

Det finns olika argument för att utöka antalet kommuner som hör till Barnahus Umeå. En övertygelse att barns utsatthet synliggörs och att barn får en kvalificerad utredning om det sker på Barnahus är ett. Vidare att olika former av kvalificerat stöd kan erbjudas via Barnahus.

Jag vill jobba för att alla barn ska ha den här möjligheten. Att alla barn i Västerbotten får rätt till... liksom ha rätt till samma stöd och hjälp när man är våldsutsatt. /U-BH

Ett annat argument för att upptagningsområdet för Barnahus Umeå borde vara större är att det skulle effektivisera regionens och polisområdets arbete med våldsutsatta barn, att fler kommuner i Västerbotten blev samordnade. Ytterligare skäl är att Barnahus med ett större befolkningsunderlag skulle få utökade resurser och verksamheten därmed skulle kunna utvecklas.

Prostitution och människohandel

Ärenden som rör prostitution och människohandel har uppmärksammats i de större kommunerna, personal vid CMV har utbildats på området och erbjuder samtal för personer i prostitution (MIKA-mottagningar). Det har höjt beredskap och medvetenhet hos personal inom andra verksamheter som också fått del av fortbildning. Båda de större kommunerna har för närvarande få aktuella ärenden av denna typ. I Umeå utvecklades kunskap i organisationen då man för några år sedan hade ärenden som handlade om organiserad människohandel och prostitution. Det är en erfarenhet som förhoppningsvis kan användas om en liknande situation uppstår.

Vi såg att det började komma till Umeå, att det började komma rykten om att det var sexhandel på nätet, att det fanns gatuprostitution, det kom liksom bilder om det i tidningen, man märkte att någonting var på gång. Då gjorde vi det här och märkte att med ganska små medel, det var CMV och så var det en halvtid polis, så lyckades vi liksom blockera människohandeln i hela norra Sverige. /U-ordf

I Skellefteå beskrivs att frågorna hålls aktuella till exempel genom att rikta utbildning till hotellpersonal.

Jag tänker att det som vi...vi gjorde ju en satsning här i våras, där vi riktade oss mot hotellen och hade utbildningsatsning mot hotellpersonal, där vi pratade om prostitution, hur man kan upptäcka det på hotellen, hur man kan förebygga, men så. Och då hade vi också polisen med oss. /S-CMV

Kunskap och kompetens hos enskilda yrkesverksamma

Avsnittet inleds med redogörelser för kunskap och kompetens hos specialister respektive hos generalister och därefter hur ett våldsförebyggande arbete kan ha relevans för frågor om kommuners arbete med mäns våld mot kvinnor.

Kunskap hos specialister

Som beskrivits tidigare är specialister i de större kommunerna välutbildade och får den fortbildning som krävs. För att kunna ge konsultationer och kvalificerad behandling får de delta i olika vidareutbildningar. Som tidigare nämnts har behandlarna också behov av handledning utifrån de behandlingskontakterna de arbetar med. Intervjupersoner som arbetar specialiserat beskriver att kommunerna använder olika typer av bedömningsinstrument, som Patriark och Freda. De används dock i högre grad av andra handläggare inom förvaltningarna, i samband med utredningar, inte i första hand inom CMV.

En central fråga är hur specialistgruppens kunskap om mäns våld mot kvinnor når ut till andra i organisationen, som kan betraktas som generalister och som arbetar med flertalet klienter. Blir specialister isolerade med sin kunskap eller lyckas de implementera kunskapen i organisationen? Finns det ”lotsar” eller nyckelpersoner bland generalister, som får mer kunskap och kan brygga över till specialisterna? I båda de större kommunerna har man försökt skapa sådana system.

**Vi har ju försökt sprida liksom... den här kompetens... ja, spetskompetensen, så att den ska finnas liksom inom alla grenar så, att det ska finnas någon och fråga och liksom som också får lite mer utbildning och så, men... det kan ändå vara så att ibland upplever jag att... att den inte alltid vill vara profet i sitt eget... i sin egen stad.
/S-IFO-chef**

...men det som är jätteroligt är att dom ofta har så här egna ja, utvecklingsområden, som t ex försörjningsstöd, ja, men... men nu ska vi fråga alla om våld liksom, nu ska vi göra det här, vi ska inte göra det bara på indikation liksom. /S-IFO-chef

Det planeras inom barn och unga-enheterna i Skellefteå att man ska utse nyckelpersoner som har mer utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck, något som intervjupersonen i Umeå som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck förespråkar. I Umeå finns också exempel på handläggare, till exempel inom försörjningsstöd, som har ett lite större ansvar för våldsärenden. En kontinuerlig kunskapsförmedling sker även på chefsnivå genom regelbundna möten mellan enhetschefer, där frågor om våld lyfts.

Kunskap hos generalister

Utsatthet för våld anges inte alltid som uttalad orsak till att en person kontaktar socialtjänsten. När en våldsutsatt träffar en generalist inom socialtjänsten får den professionellas kunskaper om våld och beredskap att möta våldsoffer, stor betydelse. Hur kunskaperna ser ut hos personal som arbetar generellt med försörjningsstöd, med stöd till vuxna eller med barn och familj kan vara en indikation på hur solid kunskapen inom socialtjänsten är. Tre intervjuer genomfördes med personer som inte specifikt arbetar med våld utan som i detta sammanhang kan betraktas som generalister. De möter klienter inom sina respektive områden och ibland är det våldsutsatta.

Försörjningsstöd

En handläggare inom försörjningsstöd (U-ek) beskriver hur de uppmärksammar våldsutsatthet när de möter klienter som ansöker om försörjningsstöd. I Umeå har sex handläggare inom försörjningsstöd ett särskilt ansvar för våldsärenden och kallas våldshandläggare. Ärenden där en våldsproblematik är känd, slussas till våldshandläggare.

När jag blev tillfrågad om att bli våldshandläggare då fick jag egentligen inte jättemycket information. Utan det var om jag var villig att gå in i det här, och sen finns det ju... kollegor här som jag kan fråga när jag får ett ärende. /U-ek

Våldshandläggaren har fått viss utbildning om våld, men inte mycket mer än andra handläggare inom försörjningsstöd. Det finns inga specifika träffar för våldshandläggare där de pratar om sitt uppdrag och sina erfarenheter. Handläggaren har begränsad erfarenhet och har tagit emot enstaka våldsärenden under ett år. När ett våldsärende dyker upp kan handläggaren prata med kollegor med mer erfarenhet. Samverkan med vuxenhandläggare och barnhandläggare kan också bli aktuell. Centrum mot våld har kontaktats vid några tillfällen och har då utgjort ett stöd för handläggaren.

Jag har bara pratat med dom, jag har rådfrågat om saker. Ja, om jag har någon fundering... om det är något specifikt jag ska fråga kring, om jag vet att jag har bokat möte med någon som det är misstänkt våld eller så. /U-ek

Handläggaren efterfrågar mer utbildning om våld kopplat till ekonomisk utsatthet.

Det hade ju varit en trygghet om man fick ännu mer, både fräscha upp.... under socionomutbildningen så läste man ju om våld och så, men att fräscha upp och sen mer specifikt inriktat på försörjningsstöd också. Det behövs mer kunskap... det tänker jag är bra för alla mina kollegor också... om man har ett eget ärende som det kommer fram i. Så jag tänker att det är ju bra för alla att prata mer om våld. /U-ek

I Umeå tillfrågas alla klienter som kommer till enheten om de varit utsatta för våld. Dels när de vänder sig till enheten första gången, dels när ett pågående ärende uppdateras efter sex månader.

Vi ställer frågan...även till dom som jag har sen innan... vi har ju en ekonomisk utredning i alla ärenden. Egentligen ska den uppdateras var sjätte månad, det är inte alltid man hinner, då varje gång den uppdateras ska man fråga om våld... om man har ett par så frågar man inte dom tillsammans i samma rum. Men jag frågar både mina kvinnliga och manliga klienter. Och då frågar jag både är dom utsatta, har dom varit utsatta, alltså har dom själv utövat, har dom fått stöd, behöver dom stöd eller vill dom ha stöd. /U-ek

Intervjupersonen ser värdet i att handläggare återkommer med frågan om våld.

När man uppdaterar då efter sex månader... det kanske har hänt jättemycket, men det blir ändå att man frågar, så att om dom inte vågade första gången, så får dom möjligheten.../U-ek

Intervjupersonen berättar hur hon ställer frågorna. Hon visar klienten bilder på olika typer av våld och beskriver de olika typerna av våld som bilderna illustrerar.

Jag brukar då ta med den här lappen, för att visa lite på att det finns olika former av våld. Och så brukar jag ha som vana att fråga har du varit utsatt, blir du utsatt, utsätter du, och sen om dom har barn ska vi ju fråga om barnen har blivit utsatta eller bevittnat också... Jag har fått några gånger att man säger ja, det har jag varit med om. Jag tycker att det har varit ganska neutrala svar... ingen har blivit upprörd. Ingen har ifrågasatt det, ingen som har blivit märkbart lättad heller, utan det är liksom... bara svarat på frågan. /U-ek

Hon ställer en följdfråga till den som varit utsatt, om personen vill ha hjälp utifrån sin upplevelse av våld.

Men då man frågat om dom vill få stöd för det, då är det majoriteten som säger nej. /U-ek

Vuxenvård

En handläggare inom vuxenvård i Skellefteå intervjuades. Hon möter framför allt klienter med missbruksproblematik men också vuxna som vänder sig till enheten på grund av andra behov, exempelvis utifrån utsatthet för våld. Många av de missbrukande kvinnor som enheten har kontakt med är utsatta för våld.

Så det ingår ju liksom också i det, även om man arbetar mycket kring deras missbruk så är det ju också en del av deras vardag, att bli utsatt för sexuellt, fysiskt, psykiskt våld. /S-vuxen

Handläggaren upplever att förvaltningen har mindre resurser för våldsutsatta kvinnor i missbruk än för våldsutsatta som inte har ett missbruk. Hon ser våldsutsatta missbrukande kvinnor som en försummad grupp som också ofta tvingas sälja sex.

När man har ett missbruk så blir man ju på alla sätt ändå dömd och lite så här du får skylla dig själv, jag tycker inte riktigt att man uppåt förstår hur pass vanligt det är, alltså är du kvinna i ett missbruk, speciellt om du är bostadslös, då blir du utsatt för våld. Jag överdriver inte, utan det är så, jag menar jag har jobbat med så pass många kvinnor i missbruk och alla upplever... alltså säger att dom har varit utsatta, och sen så när man pratar om prostitution t ex, så kanske man inte tänker att den prostituerade är någon som... inte som går på gatan, men jag kan nog säga att dom flesta av dom kvinnorna som jag har varit i kontakt med också har sålt sig själv, för droger eller pengar till droger. Dom blir ju ganska bortglömda. Så är det. /S-vuxen

Missbrukande kvinnor som sålt sex får oftast inte del av kommunens insatser till stöd för personer utsatta i prostitution och människohandel.

Det låter ju inte så och det är väl inte riktigt så. Nej, jag tänker att man kanske inte riktigt tänker på det som prostitution heller, för att dom inte går på gatan... /S-vuxen

Handläggaren beskriver att kvinnorna ofta utsätts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld i nära relation, men är i risk för att bli utsatta även av andra män. En kvinna kan bli beroende av att bli skyddad av den som samtidigt utövar våld.

Kvinnorna som lever i våldsamma relationer i missbruk, har ju också männen som är våldsverkare som skydd. Alltså mot andra män, så att andra män inte kan komma åt dig. Men du blir slagen av den här personen som också utövar ett visst skydd... Så att du blir ännu mer snärjd av det. Därför att andra män vill kunna komma åt dig, om du är... halvt välfungerande söt tjej eller kvinna, eller att du har några förmågor så där, så kommer dom att vilja komma åt dig, och då behöver du ha skydd av din våldsverkare som egentligen är den som utsätter dig för det mesta våldet. Så hur ska dom göra, ska dom välja att kanske bli utsatt av andra män, eller ska jag välja och bli utsatt av den här mannen som jag lever med. /S-vuxen

Våldsutsatta missbrukande kvinnor är inte prioriterade i samhället och inte heller inom organisationen.

Dom är ju i alla fall inte prioriterade i samhället som stort, och kanske inte här heller. Kvinnojouren finns, men där får du ju absolut inte ha något missbruk, för att få bo på deras skyddade boende... dom här kvinnorna som är i ett missbruk skulle vi behöva göra mer för, det skulle behöva finnas en större... alltså bredd på det här på något sätt, alltså mer skyddade boenden för dom... mer tid att kunna jobba med dom här kvinnorna. Det känns lite grann som att man lägger väldigt mycket på dom själva, eftersom dom är vuxna, det är ju så vårt arbete ser ut, att det är ju mycket eget ansvar. Men är man väldigt nedbruten så kan det ju vara svårt att ens gå och tvätta, alltså det kan vara jättesvårt att få någonting gjort, om man är väldigt nedbruten och rädd och liksom har varit utsatt under lång tid. Så att jag skulle nog ändå velat att man nästan hade en grupp som liksom bara jobbade kring det här. /S-vuxen

Handläggaren möter andra kvinnor som är våldsutsatta, ofta de som är nyanlända i Sverige. Hon har mycket goda erfarenheter av det stöd som kvinnojouren kan ge och det samtalsstöd som kvinnor kan få från CMV. Handläggaren har också vid några tillfällen mött unga vuxna kvinnor som varit utsatta för hedersrelaterat våld. Hon har fått del av utbildning om hedersrelaterat våld som CMV gett, men när ett ärende blir aktuellt känns kunskaperna inte alltid helt uppdaterade.

Jag tycker inte att vi har jättebra kunskap om det, utan det blir liksom varje gång det händer så får man liksom uppdatera sig, vad som gäller eller så där. Men vi jobbar ju liksom mest med det omedelbara skyddet. Sen är det ju andra som jobbar långsiktigt med kvinnorna. /S-vuxen

Intervjupersonen skulle vilja få del av mer utbildning som specifikt fördjupar kunskaper om våldsutsatthet bland missbrukande kvinnor. Både för handläggare och för andra i organisationen.

Utbildning om missbrukande kvinnors våldsutsatthet. Det skulle ju vara jättebra, också för våra chefer... vi jobbar ju aktivt i det, det gör ju inte våra chefer, dom jobbar ju inte med klientarbete. Så dom möter ju dom inte på samma sätt. /S-vuxen

Barn och unga

I både Skellefteå och Umeå är arbetet när det gäller barn och unga organiserat med en enhet för myndighetsutövning och en enhet för öppenvård. En enhetschef för myndighetsutövning i Skellefteå är intervjuad om genomslaget av kunskapen om mäns våld mot kvinnor i arbetet med barn och unga.

Inom myndighetsutövning Barn och unga i Skellefteå finns fyra utredningsenheter och familjerätt. Där görs förhandsbedömningar, skyddsbedömningar och utredningar utifrån ansökningar och anmälningar. Under 2023 beslutade fullmäktige att förstärka enheten med 13 nya socialsekreterartjänster i en mottagningsenhet. Det innebar en kraftig förstärkning av resurserna för att ta emot anmälningar och ansökningar som rör barn.

När våld i nära relation aktualiseras inom förvaltningen och det finns barn i familjen så får enheten en anmälan.

Får vi en anmälan om våld i nära relation, det kan vara akut, så polisen är inblandad och så vill dom att vi ska komma, då är det mottagningsenheten som åker ut. Om det behövs skydd, för barnet och för den som är våldsutsatt, så behöver vi se till att vi har något boende. Vi har kvinnojouren och så har vi några jourlägenheter som vi har själva. Finns det inte plats på kvinnojouren, vi har inga lediga lägenheter, då löser vi det akuta, att dom får bo på hotell... / S-barn

När enheten får en anmälan att ett barn är utsatt för våld så behöver handläggare tala med barnet utan att informera föräldrar.

Är det ett barn som pratar om att det blir slaget hemma, då inleder vi utredning, det är för att vi ska kunna träffa barnet utan att informera föräldrar. Vi träffar barnet, och där behöver man göra en riskbedömning... för barnets säkerhet och så, och om det här barnet kan bo hemma. Där gör man en bedömning. Ibland behöver vi placera barn direkt, då behöver vi träffa föräldrar och oftast så får vi samtycke att barnet eller ungdomen ska vara placerad... under utredningstiden. /S-barn

När det gäller barn som utsatts för våld eller som bevittnat våld, görs ett övervägande om det ska polisanmälas. Om det inte polisanmäls ska skälet till det dokumenteras.

Får vi en anmälan från skolan, eller utreder vi ett barn som är utsatt för våld, eller... kan ha bevittnat våld, så... det har vi jobbat med senaste året, om vi väljer att inte anmäla då behöver vi dokumentera och motivera varför vi inte gör anmälan till polisen. Jag tror inte man kan avvika, att man väljer att inte göra polisanmälan om barnet själv har blivit utsatt för våld. /S-barn

Frågan om utsatthet för våld ställs till vuxna som vänder sig till olika enheter inom förvaltningen. Om samma princip gäller barn, att frågan ställs till alla barn om de varit utsatta för våld, är osäkert.

När det gäller vuxna så är det uttalat att man ska ställa frågan om våld. Jag tänker att även vår enhet för försörjningsstöd, vi ska ha det som rutin att ställa frågan. Vi har, beslut är fattat och vi ska... det är en rutin, sen om det följs upp är en annan fråga. Jag blir förvånad om vi inte ställer frågan till barn. Jag tror att det här kan vara ett utvecklingsområde, jag kan inte svara på frågan, jag vet inte om dom ställer frågan. /S-barn

Kunskaper och erfarenheter

Handläggarna har olika mycket kunskap om våld. Alla nyanställda får del av CMV:s utbildning.

Det är fyra halvdagar, fjärde halvdagen ska handla om hedersrelaterat våld. Utbildningen är inte bara för våra socialsekreterare, det kan handla om sjukvården och andra som behöver gå, och även andra avdelningar inom vår egen förvaltning. Så att vi har en del basutbildningar som alla nya ska gå, och det här är en, dom här fyra halvdagarna är en basutbildning. /S-barn

Vi har några som gick utbildningen, våld i nära relation, det var högskolepoäng, och vi har dom kvar på vår avdelning. Så det finns folk och vända sig till. Jag att vi är duktiga på att höra av oss eller be om hjälp, få tid för konsultation och så. Så... jag tänker vi har mycket och jobba med, det är mycket som funkar bra, men vi kan bli ännu bättre, kan jag tycka. /S-barn

Vi har haft turen att vi har socialsekreterare som har jobbat i tjugofem år med barn och unga. Så att den turen har vi haft, vi har inte haft så hög personalomsättning, dom som är nya dom är aldrig ensamma i ärendena, så man är alltid med någon erfaren. /S-barn

Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver dock förbättras och det är utvecklingsområde. En modell som är under uppbyggnad är att någon socialsekreterare på varje enhet ska fördjupa sin kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och kunna vägleda sina kollegor.

Vi kommer skapa en grupp som har spetskompetens när det gäller hedersrelaterat våld, det blir några på varje enhet som har spetskompetens, vi har handlingsplan så...det är min plan. Kopplat till CMV. /S-barn

Behov av Barnahus

I intervjun berörs vilket behov Skellefteå kommun har av ett Barnahus.

Ja, jag vill ha ett Barnahus här... det var för några år sen, CMV var inblandad i den processen, vi ville ha ett Barnahus i Skellefteå.... Vi har ingen åklagare här i stan. Så att jag tänker det fanns lite hinder. Jag tänker att det kan handla om ekonomi också, för att det är inte bara socialtjänsten, vi behöver andra aktörer också för att kunna ha Barnahus. /S-barn

Intervjupersonen tar upp att det finns en möjlighet att använda Barnahus i Umeå.

Umeå har Barnahus och vi har möjlighet, vi kan vända oss till dom och... mot en summa och konsultera. I ett ärende vet jag att vi har åkt till Umeå med barnet. Ja det blir mycket bättre för barn och ungdomar och så underlättar det för oss också. Då har man allt på ett och samma ställe. /S-barn

Intervjupersonen bedömer inte att det finns ekonomiska förutsättningar att starta ett Barnahus i Skellefteå.

Egentligen det handlar om ekonomi. Vi kan inte använda våra befintliga resurser för att starta något nytt. Det går inte, för att vi har besparingskrav... Tidigare sa man, vi hade ingen åklagare här på plats... då var det inte möjligt. Men nu kan man vara med via länk, vi har säkra kommunikationsvägar och så. Jag tänker att nu är vi ett annat läge. /S-barn

Utövare av våld

De nya bestämmelserna från 2021 om att implementera arbetsformer för att förebygga återfall hos våldsutövare, berördes i många av intervjuerna. I Umeå såväl som i Skellefteå har det en längre tid bedrivits arbete riktat till utövare av våld, för att förebygga återfall i våld. Som tidigare beskrivits finns i de större kommunerna ett antal personer som i huvudsak arbetar med samtalsstöd för utövare av våld och köpare av sexuella tjänster.

I den mindre kommunen beskriver en intervjuperson som har fyra kollegor inom IFO att de också har möjlighet att erbjuda samtal med våldsutövare. En medarbetare har utbildats i ATV³ och kan erbjuda sådana samtal.

Ett kunskapshöjande projekt - En kommun fri från våld

Några intervjupersoner refererar till *En kommun fri från våld* som en del av arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Modellen syftar till att bygga upp ett våldsförebyggande arbete inriktat mot barn och unga (Män, 2017). Modellen har en bred våldsförebyggande ansats och innefattar även mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelsen i Västerbotten startade 2018 ett projekt för att implementera modellen.

Som länsstyrelseresrepresentant måste jag säga att det våldsförebyggande arbetet är en nyckelfråga. Det är dom här åtta inlandskommunerna som jobbar utifrån En kommun fri från våld. /Lst

Åsele är en av de kommuner i länet som deltar i projektet *En kommun fri från våld*. Ett våldspreventivt arbete riktat till barn och unga har bedrivits i kommunen. Det har bidragit till att ett nära samarbete mellan socialtjänsten och skolan har utvecklats.

Den första projektperioden utvärderades efter två år (Länsstyrelsen Västerbotten, 2020). Skellefteå kommun har senare anslutit sig och implementerat modellen. I Skellefteå har projektet mottagits väl och kommunen har beslutat att permanenta verksamheten från 2024. Genom utbildning av arbetslag, som skolpersonal och socialtjänstpersonal, sprids kunskap om våldsprevention.

Man utgår man liksom från tre grundprinciper i organisationen MÄN:s modell, det handlar om att öka kunskapen om vad som faktiskt är våld. Den andra principen handlar om att utmana begränsande normer, alltså som könsroller, normer utifrån genus, men också normer utifrån funktionsnedsättning, utifrån hbtqi, utifrån socioekonomisk standard. Den tredje principen handlar om att kliva fram och agera, att visa mod och kraft och faktiskt säga stopp. /S-SFV

I samband med temadagar på skolor lyfts frågor om våld bland elever, vilket ibland leder till att barn söker kontakt med vuxna och berättar om sin utsatthet för våld.

³ Alternativ till våld (ATV) är en metod för behandling av våldsutövare som började utvecklas i Norge på 1980-talet, och som implementerats i ett antal kommuner i Sverige.

Vi gjorde ett stort arbete på en skola kring våld i nära relationer. Där hade vi från elevhälsan förpratad med en del barn, vi hade skickat mejl hem till föräldrar, det här kommer vi jobba med... I samband med det så var det barn som berättade, både när själva dagen var, där jag som kurator fick möta barn som berättade så här är det för mig hemma... /S-SFV

I Åsele har det våldspreventiva arbetet bedrivits flera år inom skolan. Nu har fokus riktats mot våld mot äldre och att öka personalens kunskap om och uppmärksamhet på att äldre kan vara utsatta för våld.

Nu har vi faktiskt varit ute och utbildat personal, på äldreboende. Men vi har inte kommit så långt ännu, men vi har hunnit med lite i alla fall. Så det är ju också en satsning, och det som är, tänker jag, viktigt... mitt mantra inom det här området är ju att det får inte enbart vara en IFO-fråga, våld i nära relationer. Det är ju det som är hela tanken med En kommun fri från våld, att det ska vara kommunövergripande. /Å-soc

Sammanfattning och slutsatser

Avsnittet berör kommunernas kännedom om lagstiftning, regelverk och kunskapens genomslag på området. Specialisterna vid CMV har en uppdaterad kunskap om ny lagstiftning och förändringar som sker. Samordnare vid Barnahus i Umeå står för att sådan information vad gäller barn, sprids till kollegor i kommunen. I de mindre kommunerna står regionala myndigheter/aktörer för en stor del av utbildning. Länsstyrelsen och FoU Socialtjänst arbetar båda med kunskapshöjande insatser och stöd till kommunerna i deras utveckling av arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Ibland görs insatser i samverkan. Intervjupersoner från de regionala verksamheterna ser ett värde i att vara fler aktörer på regional nivå. En viss överlappning kan förekomma och samordningen skulle kunna förbättras. I arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck betonar många intervjupersoner svårigheterna med att arbeta med området, något som specialisterna vill tona ner. Arbetsmetoder utvecklas och i båda de större kommunerna finns konsultationsforum för hedersrelaterat våld, men upplevelsen är att för få ärenden anmäls dit. Det pågår ett utvecklingsarbete inom området i de större kommunerna. Kunskaper och arbetsmetoder om våld mot barn varierar. Det kan konstateras att resurserna är mer begränsade när det gäller våld mot barn än när det gäller våld mot vuxna. Barn som bevittnar våld erbjuds kvalificerad behandling i de båda större kommunerna. Det finns exempel på hur man uppmärksammar föräldrars omsorgsförmåga och ett säkerhetstänkande i förhållande till barn när en våldsutövare får del av behandling. När det gäller barn utsatta för våld finns en specialiserad behandling i en större kommun som inte används till fullo. Barnahus i Umeå är en resurs där

myndigheters utredningar samordnas och organiseras på ett barnvänligt sätt, som alla barn utsatta för brott borde ha tillgång till. I Barnahus kan stöd till barn utformas med hänsyn tagen till barns bästa. Det är anmärkningsvärt att Barnahus är en resurs endast för en kommun i Västerbotten. Inom området prostitution och människohandel finns stödresurser tillgängliga, strukturer för samarbete med polis vid misstänkt människohandel och även ett förebyggande arbete. Två socialsekreterare och en enhetschef i de större kommunerna, som inte är specialiserade inom våldsområdet, beskriver att de har kunskap om kommunernas resurser och vet att våldsutsatta kan få bra stöd vid de specialiserade enheterna. De bidrar med värdefulla reflektioner och perspektiv på mäns våld mot kvinnor utifrån sin roller. Ekonomihandläggare beskriver ett ambitiöst arbete för att identifiera utsatthet för våld. Handläggaren efterfrågar mer utbildning med fokus på våld och ekonomisk utsatthet. En vuxenhandläggare lyfter missbrukande kvinnors särskilda utsatthet för våld och bristande resurser i kommunen för att arbeta med den målgruppen. Enhetschefen på barnområdet ser styrkor med tillgång till CMV för samarbete och stöd och identifierar utvecklingsområden. Intervjupersonen hade gärna sett ett Barnahus i Skellefteå för att barn ska få det bästa omhändertagandet. Några kommuner i Västerbotten är engagerade i den våldsförebyggande arbetsmodellen ”En kommun fri från våld” och flera intervjupersoner vittnar om att arbetet bidrar till att höja medvetenheten och öppnar för samtal om erfarenheter av våld.

6. SYSTEMATISK UPPFÖLJNING OCH UTVECKLING AV UPPTÄCKT, STÖD OCH SKYDD

Långsiktiga utvecklings- och lärandeprocesser

De större kommunerna refererar till olika utredningar som genomförts relaterade till temat. I Umeå har en utredning gjorts för att ge en lägesbild av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck (2022). Utredningen sätter ljuset på ett betydande mörkertal, ojämn kompetens om hedersrelaterat våld och brist på samverkan. Som framgått av intervjuerna har förvaltningen genom utredningen fått indikationer på utvecklingsbehov inom området. Umeå kommun har även en handlingsplan för arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck, som reviderades 2021, som framför allt är inriktad på barn och unga och skolans roll i upptäckt av våldet.

I Umeå har kommunrevisorerna granskat kommunens arbete med våld i nära relation (2022). Även denna granskning har lett till att utvecklingsområden identifierats och förändringsarbete initierats.

I Skellefteå har handlingsprogramgruppen infört att socialnämnden ska vara involverad i att granska och skriva under handlingsprogram. Detta som ett sätt att göra förtroendevalda informerade och delaktiga.

Jag tänker att handlingsprogramgruppen har ju vi haft i väldigt många år, det började ju på... åttiotalet. Och sen där någonstans 2012-14 så införde vi att socialnämnden skulle granska... alltså dom ska skriva under vårt handlingsprogram. /S-CMV

Under 2023 antog Umeå kommun en riktlinje för äldrenämndens arbete mot våld i nära relation.

Uppföljning av insatser till olika målgrupper

Kommunerna beskriver att de på olika sätt följer upp sina insatser till våldsutsatta. Skellefteå är en av 47 kommuner som deltar i ISU-projektet (individbaserad systematisk uppföljning) som SKR ansvarar för, som en del av SKR:s kvinnofridsatsning 2021–2023. Syftet med projektet var att öka kunskapen om socialtjänstens stöd till våldsutsatta och ge kommunerna bättre underlag för verksamhetsutveckling. Data om våldsutsatta som vänt sig till respektive kommun för stöd och skydd har samlats in utifrån ett antal variabler. Det rör bakgrundsfaktorer för den våldsutsatta, våldsutövare, vilket typ av stöd/insats som är aktuell, vad som genomförts och måluppfyllelse. Individdata 2021–2023, från 34 kommuner har sammanställts och publicerats i en rapport (SKR, 2024). CMV Skellefteå kan jämföra sina resultat med data från andra kommuner och

informationen kan användas internt inom förvaltningen. Skellefteå har inte deltagit i brukarenkäten som är en annan del av ISU-projektet, då det inte gick att garantera anonymitet för de klienter som besvarar brukarenkäten, i förhållande till personal som arbetar vid CMV. I stället har Skellefteå kommun genomfört egna brukarundersökningar där personalen inte har information om vilken person som besvarat enkäten. Den senaste brukarundersökningen genomfördes 2022.

Vår verksamhet är ju granskad flera gånger, och vi tycker att det är bra. Nu sist var det 2022. Det gjorde vår utvecklingsenhet. Det har varit olika, någon från universitet och så där. Personer som vi hade haft i samtal som fick skicka svaren via nätet, alltså vi såg aldrig vad dom svarade och inte heller vilka som har svarat. Men utvärderingar tycker jag är viktiga, för att veta att vi gör rätt och så. /S-CMV

I den senaste brukarundersökningen (Skellefteå kommun, 2022) tillfrågades 61 personer i en enkät om erfarenheter av kontakt med enheten. 45 personer besvarade enkäten. Frågorna rörde bemötande, kunskap om våld i nära relation, förståelse för den egna situationen och handlingsutrymme. Resultatet sammanfattades som mycket positivt. Vidare sammanställs årsstatistik vid CMV, som innefattar bland annat antalet ärenden i olika kategorier, bakgrundsfaktorer, hur kontakt har initierats, hur snabbt tid kunde erbjudas, om personen haft tidigare kontakt, samverkan, om personen lever i fortsatt utsatthet, riskbedömning och måluppfyllelse.

IFO-chefen i Skellefteå reflekterar kring svårigheter att genomföra uppföljning med kvinnor som flyttas till andra kommuner.

**...jag tänker det finns ju fler ärenden som flyttas till andra kommuner och ja, och där kan jag säga att där brister det mycket, vi har ingen uppföljning på det, det är ju någonting vi har pratat om väldigt mycket, att ja, men hur skulle man kunna jobba med uppföljning och jag tror också att om skyddat boende blir en placeringsform och ett ökat ansvar för socialtjänsten att följa med hela vägen, då kommer det och vara lättare.
/S-IFO-chef**

Några utvärderingar av arbetet i mindre kommuner har inte presenterats men kommunerna ingår ibland i utvärderingar av regionala projekt som de deltagit i.

Sammanfattning och slutsatser

I de större kommunerna finns ett aktivt arbete på olika nivåer för att genomlysna hur arbetet bedrivs, identifiera svagheter och uppmärksamma förbättringsområden. Planer utformas för ett långsiktigt och kvalitetshöjande arbete på området mäns våld mot kvinnor. Ett starkt politiskt engagemang synliggörs i styrdokument, där anställda också medverkat till att politiker engagerat sig i utformandet av handlingsprogram. Från en kommun är externa utvärderingar av arbetet beskrivna som en återkommande rutin. Det är ett arbete som behandlarna ser som mycket angeläget. En större kommun har deltagit i SKR:s projekt med systematisk uppföljning av arbetet med utsatta för våld i nära relation. Där har kommunens resultat kunnat jämföras med det för övriga deltagande kommuner.

7. HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK, MULTIUTSATTHET, BARNRÄTTSPERSPEKTIV OCH BROTTSOFFERPERSPEKTIV

I intervjuerna berörs hur man uppmärksammar särskilt utsatta grupper, såsom äldre, funktionsnedsatta, nyanlända utsatta för våld och personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Två grupper av multiutsatta uppmärksammas i intervjuerna: Barn utsatta för olika typer av våld och kvinnor utsatta för både våld i nära relation och prostitution.

Äldre och personer med funktionsnedsättning

I flera av intervjuerna lyfts att kommunerna på senare tid uppmärksammat våld mot äldre och personer med funktionsnedsättning. I Umeå har kommunens äldrenämnd 2023 antagit en riktlinje om hur man i verksamheten ska uppmärksamma våld i nära relation. I riktlinjen uttalas att nämnden ska verka för tidig upptäckt av personer som upplevt våld och som utövar våld och att de ska få det stöd och den hjälp de behöver. Vidare att verksamheterna ska ha kompetens om hur våld i nära relation påverkar äldres livssituation (Umeå, 2023). Utredare inom äldreomsorgsförvaltningen beskriver riktlinjens syfte.

Den syftar till att rama in äldreomsorgsförvaltningens arbete. Den detaljnivån ”vad ska man göra i en viss situation” det är mer rutiner som är överenskomna inom respektive verksamhetsområde. /U-äldre

Riktlinjen har fokus på de som får del av förvaltningens stöd. Implementeringen har påbörjats men det kommer sannolikt ta tid innan riktlinjen genomsyrar hela verksamheten. Utredaren reflekterar över vad som görs för att uppmärksamma och förebygga våld mot äldre som inte är i behov av samhällets omsorg.

Vet inte om finns någon universell prevention på nationell nivå också i förhållande till de äldre som inte får stöd eller service. Det finns behov av att utforma mer universella insatser på lokal nivå som inte bara täcker de som får del av våra insatser. /U-äldre

Vid CMV Skellefteå har personalen försökt uppmärksamma att äldre personer kan vara våldsutsatta, men haft svårt att nå fram till målgruppen.

Det är en svår grupp och nå, tycker vi. Dels är det ju också... man pratar ju inte så mycket om det i den åldern. Det beror på också vad vi menar med det, vi har sagt som sextiofem år och uppåt. Vi har ibland försökt men det är svårt och nå ut. Dom utbildar personal, utbildar chefer, så att man får upp ögonen för våld, och dom som möter dom dagligdags. Inom äldreomsorgsförvaltningen och samma sak med handikappförvaltningen. Sen är dom inbjudna till den grundutbildning som vi har årligen. /S-CMV

Inom funktionshinderområdet finns det dels utbildningar av personal, dels en policy att man ska fråga vårdtagare om de varit utsatta för våld.

Vi har ju det här som jag sa, att man ska fråga dom enskilda om våld. Och sen tror jag också att det är en del i basutbildningen när man börjar med utbildningen, men det är inga stora fördjupningar i det... det är ju mer en grundutbildning ute på enheterna. /U-Ordf

Nyanlända

Det finns i intervjumaterialet beskrivning av våldsutsatta nyanlända som vänder sig till socialtjänsten. Om de inte behärskar det svenska språket eller har kunskaper om samhällsfunktioner i Sverige blir de särskilt skyddslösa och drabbade. När dessa kvinnor behöver lämna sin bostad vänder sig handläggare ofta till kvinnojouren.

Vi har ju mycket också kvinnor som kommer från utlandet, som inte kan ett ord svenska. Dom kan inte språket, dom vet inte hur dom ska söka hjälp, alltså.... dom är ju väldigt, väldigt utsatta. /S-vuxen

Kvinnojouren tar upp situationer när socialsekreterare vill att barn ska ha umgänge med en våldsutövande pappa efter placering i skyddat boende. Om det är en nyanländ kvinna som talar dålig svenska kan hon bli osäker på om hon får argumentera emot och neka umgänge.

Vi är inte glada över det, och det är svårt att ibland lägger dom ju fram det som att kvinnan själv får välja, men i många fall är det så att de kanske inte har bott i Sverige så länge, dom vet inte kan jag verkligen neka, så då säger dom jo, det går bra. /S-KJ

Hedersrelaterat våld och förtryck

Den som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck är utsatt för ett våld som har flera dimensioner. Det handlar inte bara om en förövare utan våldet kan utövas eller sanktioneras av en hel familj, en släkt eller ett större kollektiv. En av behandlarna som arbetar specialiserat med ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck reflekterar kring att få ärenden synliggörs inom förvaltningen.

Jag har inte det här kvicka svaret men det är ju någonting som gör... det är inte det att det är få ärenden, det är inte så att dom här barnen, ungdomarna, unga vuxna, inte finns där ute, men det är någonting som gör så att man inte lyfter det. /U-CMV

Olika dilemman lyfts kring vad som är framgångsrika arbetsmetoder i mötet med kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Några intervjupersoner lyfter problemen som följer med att kvinnor utsatta för denna typ av våld placeras på annan ort och blir isolerade.

Man kanske placerar dom på en annan ort, och sen blir dom ganska kapade. Och då någonstans så har dom aldrig haft möjlighet och bearbeta, för du kan inte göra det i den här akuta fasen... Utan dom kan faktiskt hittas senare på psykiatrin eller på hälsocentralen, för att man söker för... ja, man söker ju inte för hedersrelaterat våld och förtryck. Man söker ju för magproblem, sömnproblem eller.... så det har jag nog tänkt ganska länge, att det måste ju finnas någonstans där det här fångas upp. /U-CMV

Den här synen att hantera hedersrelaterat våld med det här att det behövs skydd, det behövs skalskydd, det behövs väktare, medans vi ser att ja, men det här är kvinnor och tjejer som rycks upp ur sitt sammanhang, det finns liksom ett behov av och skapa trygghet inifrån också... det ser vi kommer gå förlorat och det är någonting som vi värderar, att få skapa ett nytt sammanhang och att få hitta sig själv utanför sin familj eller hederskontexten. /U-KJ

En annan lyfter perspektiv på instängdhet och isolering som uppstår när en kvinna utsatt för hedersrelaterat våld finns kvar i skyddat boende på sin hemort och därför inte kan gå ut.

Vi skulle önska att det inte så ofta gjordes placeringar, när någon i Skellefteå kommun är utsatt för hedersrelaterat våld och placeras på en jour i samma kommun, då är det väldigt svårt för den personen att röra sig utomhus. Ibland har vi kvinnor som blir ännu mer isolerade och vi känner... bor dom kvar i kommunen, kan de inte gå ut. Skellefteå kommun har ju ett avtal med oss, vilket gör att dom placeras hos oss till en början, men jag tänker efter några veckor då man börjar se att den här kvinnan inte kan röra sig utomhus, så tycker vi ofta att nu är det dags att hon får flytta. /S-KJ

En behandlare beskriver hur hon tror att arbetet med hedersrelaterat våld skulle kunna utvecklas.

Jag är helt övertygad om att om socialsekreterare som jobbar med placerade, vuxna, barn och unga...om man kunde se lite specialiserade områden där också. Att det var några handläggare som jobbade med våld och hedersrelaterat våld och förtryck. Kanske hade lite... samrådgivning med CMV, kanske fick gå någon utbildning då och då, som fick ta dom flesta utav dom som såg ut att vara vålds- och hedersärenden. Helt övertygad om... en bonus skulle vara att dom behöll personal längre tid. /U-CMV

Prostitution och människohandel

I Skellefteå och Umeå finns resurser för att möta personer utsatta för prostitution och människohandel och även köpare av sexuella tjänster. Det finns kunskap i organisationen om att CMV har specialister på dessa områden. Det finns erfarenheter av mer omfattande förekomst av människohandel för sexuella ändamål där arbetet tillsammans med polisen varit framgångsrikt. En modell för arbetet som skulle kunna användas igen. I samband med intervjuerna var få ärenden med offer för prostitution aktuella. Kommunerna beskrev att ibland hade kvinnor tackat nej till insatser och valt att återvända till sitt hemland.

Barn utsatta för olika typer av våld

Barn som har bevittnat våld får ofta stöd och skydd tillsammans med sin våldsutsatta mamma. Barn med en våldsutsatt mamma kan även ha varit utsatta för andra typer av våld, något som särskilt behöver uppmärksammas. CMV i Skellefteå ger exempel på hur de uppmärksammar att omsorgen från en våldsutsatt mamma kan vara sviktande och anknytningen skadad. När socialtjänsten får kännedom om att barn är utsatta för våld av en förälder kan socialtjänsten inte utgå ifrån att föräldrar initialt företräder barnets intressen. Föräldern kan känna skuld och rädsla, försöker skydda sig själv och förneka våld mot barnet. En förälder kan också hota barnet med repressalier om barnet berättar om våldet. Det krävs särskilda resurser för att barnets bästa ska vara utgångspunkten för socialtjänstens arbete. Det är också viktigt att olika former av utsatthet, för psykiskt, fysiskt sexuellt våld samt att bevittna våld, identifieras. Som tidigare har uppmärksammas, är multiutsatthet vanligt förekommande bland barn som upplevt våld mot en förälder. En svensk studie identifierade att 78 procent av de barn som upplevt upprepat allvarligt våld mellan vuxna i familjen var multiutsatta (utsatta för tre olika former av misshandel) (Jernbro & Landberg, 2020). De bästa förutsättningar för att möta barn i sådan utsatthet och identifiera olika former av våld, finns om utredningen genomförs vid Barnahus, som är möjligt i en av länets kommuner.

Utsatthet för våld i nära relation och prostitution

Flera intervjupersoner lyfter målgruppen våldsutsatta missbrukande kvinnor. En av intervjupersonerna påtalar att missbrukande kvinnor ofta är utsatta för våld i nära relation och dessutom utnyttjas i prostitution.

Dom har ju inte så mycket tilltro till myndigheter varken socialtjänst, eller polis, eller sjukvård eller någonting sånt då, för att dom...dom ser väl sig själv som att dom inte har så mycket värde, tänker jag, det är ju också lite det som samhället har speglat. Du är utsatt på så många plan, du är kvinna, du är liksom bostadslös kanske, du måste sälja dig för att ha någonstans och sova, alltså det är det sista du har, så är det liksom det du kan...du har sålt kanske allt du äger, du har kläderna på din kropp, sen har du inget mer. Och då är det ju det sista du kan erbjuda, din kropp. /S-vuxen

Resurserna som finns tillgängliga för gruppen våldsutsatta kvinnor med missbruk är otillräckliga. Om en jourlägenhet är upptagen så finns inte andra alternativ.

...om det kommer en kvinna och söker skydd så har vi en av våra jourlägenheter som är anpassad för kvinnor med missbruk som är utsatta för våld. Så att jag tycker inte vi har så mycket resurser, jag tycker... är den upptagen p g a någon annan... det är ju inte bara kvinnor med missbruk som är våldsutsatta som bor i den där jourlägenheten... Då är det väldigt, väldigt dåligt med resurser, kan jag tycka, för att skydda kvinnor. /S-vuxen

Kvinnojouren, som inte kan ta emot missbrukande kvinnor i sitt skyddade boende, reagerar också på att resurserna är otillräckliga.

Alltså på vårt boende, man kan inte komma dit om man är i ett aktivt missbruk. Där tycker jag att det borde finnas mer hjälp att få, för en kvinna i ett aktivt missbruk, som också är våldsutsatt. Dom har en plats, som vi förstår det... det ska finnas personal tillgänglig dygnet runt, men jag vet inte hur mycket dom då jobbar sen, alltså fokuserar man på missbruket eller våldsutsattheten... Men det har vi ju också sett, att en... alltså vanligaste anledningen till att vi nekar någon plats i skyddade boendet är ju för att det är fullt, men en annan väldigt vanlig anledning är ju för att kvinnan är i ett aktivt missbruk, så vi vet att det finns ett ganska stort behov och man kan vara så utsatt.../S-KJ

Stödet som kan erbjudas är inte anpassat för kvinnor med missbruk. Intervjupersonen som arbetar med missbrukande kvinnor beskriver hur kvinnorna hade behövt ett utökat omhändertagande och ett anpassat stöd.

Vi har ju öppenvården...där man kan gå i samtal och så där, men just i det här akuta läget så kan det vara ganska svårt att ha tiden att jobba med dom här kvinnorna. Alltså vi brukar ju oftast alltså låta dom vända sig till CVM. Det är ju liksom där vi gärna vill att dom ska gå och prata och få stöd, för att dom är ju liksom experter. Jag tycker att dom tar emot och så där, absolut, men det kan ju vara det här att få dom och gå dit, det kan ju vara jättekomplicerat när man varit utsatt för våld. Att få dom dit tryggt, alltså man kanske måste skjutsa dom dit, man kanske måste hämta dom när dom har varit där, alltså såna saker. /S-vuxen

Denna typ av multiutsatthet kräver kunskap och medvetenhet hos professionella. Särskilda resurser och metoder behövs för att kunna möta och stödja kvinnor utsatta för detta omfattande våld.

Kommunernas arbete med att tillämpa ett barnrättsperspektiv och brottsofferperspektiv

Brottsofferperspektivet

Intervjupersonerna har alla uttryckt ett starkt brottsofferperspektiv i arbetet med upptäckt, bemötande och utformande av insatser. Det genomsyrar svar från alla intervjupersoner, från förtroendevalda till specialister och generalister i organisationen. Ett starkt brottsofferperspektiv är synligt även i styrdokument för de större kommunernas verksamheter. Intrycket är att organisationerna är lyhörda för våldsutsatta och att den som är utsatt blir tagen på allvar. Kvinnojourerna bidrar med ett kvalificerat arbete som bygger en stark resurs för den som är utsatt.

När det gäller våld mot äldre och personer med funktionsnedsättning är arbetet i hög grad under uppbyggnad utifrån styrdokument och utbildningsinsatser. Det finns inte i materialet någon beskrivning av metoder som implementerats och resultat som har utvärderats. Nyanlända kvinnor som är våldsutsatta är en särskilt utsatt grupp, som har svårt att föra sin talan och hävda sin uppfattning gentemot myndigheter. Inom området utsatthet för hedersrelaterat våld finns fortsatta behov av kunskap och utveckling av arbetsmetoder. Det finns utvecklingsområden när det gäller att identifiera barn som är multiutsatta, med behov av fördjupade kunskaper och förbättrade metoder. Brottssofferperspektivet är inte så uttalat starkt när det gäller våldsutsatta missbrukande kvinnor som utsätts för prostitution. Kvinnorna har specifika behov, som kommunerna inte tycks ha resurser att möta. Det är ett arbete som behöver utvecklas.

Barnrättsperspektivet

Generellt redovisas goda resurser för att uppmärksamma barns situation, till exempel en stor personalförstärkning i Skellefteå för att genomföra kvalificerade barnutredningar. Vidare finns kvalificerat stöd till barn som bevittnat våld. I Umeå finns olika aktörer som kan erbjuda kvalificerade stödsamtal till barn som bevittnat våld. Umeå har goda organisatoriska förutsättningar att också möta och erbjuda stödinsatser till våldsutsatta

barn, men det tycks inte alltid få genomslag. Av intervjuerna framgår att barn som brottsoffer, i synnerhet de som utsatts för våld, har en svagare ställning än vad vuxna brottsoffer har. Exempel på bristande barnrättsperspektiv lyfts, som när barn i skyddat boende uppmanas ha umgänge med en våldsutövande förälder dagen efter placering. En situation som illustrerar att föräldrarätten dominerar. Kommunernas ambitioner att tillfråga alla vuxna klienter om erfarenheter av våld har fått genomslag, men det är osäkert om det även gäller barn som klienter inom socialtjänsten.

Sammanfattning och slutsatser

I materialet uppmärksammas särskilt utsatta grupper. Det finns ett arbete under uppbyggnad i olika kommuner, för att uppmärksamma våld mot äldre och personer med funktionsnedsättning. I intervjuer uppmärksammas våldsutsatta nyanlända kvinnor som en särskilt sårbar grupp. De större kommunerna har uppmärksamheten riktad mot hedersrelaterat våld och förtryck, men har svårigheter i att nå fram till de barn, unga och vuxna som man tror lever i sådan utsatthet. Det finns en hög medvetenhet om problemområdet bland behandlare och handläggare. Olika grupper av multiutsatta har identifierats i intervjuerna. Barn som bevittnat våld kan vara utsatta för ytterligare former av våld. Det finns forskning som pekar på att barn som bevittnat våld ofta är utsatta för flera typer av våld. Ett starkt barnperspektiv i organisationer är en förutsättning för att barns utsatthet ska synliggöras. Våldsutsatta missbrukande kvinnor lever i en extrem utsatthet och tvingas ofta till prostitution. De större kommunerna har arbetat med prostitution och människohandel, men problemställningen är för närvarande inte så aktuell. De som lever i särskild utsatthet, och utsätts för flera olika former av våld, har behov av stöd som inte helt kan tillgodoses inom de vanliga stöd- och skyddssystemen. Brottsofferperspektivet är starkt uttryckt hos intervjupersonerna och speglas i dokument, ambitioner och praktik i kommunerna. Kvinnojournerna stärker kommunernas arbete med goda insatser. Generellt är barnrättsperspektivet inte lika starkt, trots goda exempel som kvalitativa behandlingsinsatser, säkerhetstänkande för barn som bevittnat våld och kraftig förstärkning av barnutredare. Det finns engagemang, men resurser och insatser för barn som brottsoffer är inte lika kraftfulla som för vuxna.

8. DISKUSSION OCH ANALYS

I detta avsnitt diskuteras hur styrning, samordning och kunskapskedjan fungerar. Vidare behandlas förutsättningar för, hot mot och framgångsfaktorer för ett fungerande stöd och skydd.

I Västerbottens län finns stora kontraster med två större städer, Umeå, som residens- och universitetsstad och Skellefteå, en kommun i stark expansion, samtidigt som sex av länets 13 kommuner tillhör gruppen Sveriges tio minsta kommuner. De stora skillnaderna i resurser och förutsättningar för att upprätthålla kvalificerad kunskap och metod i arbetet med mäns våld mot kvinnor är slående. Det finns ett starkt engagemang och en stark medvetenhet hos alla intervjupersoner i frågor som rör mäns våld mot kvinnor. I de större kommunerna har ett starkt och brett politiskt stöd för arbetet mot mäns våld mot kvinnor funnits över tid, något som inneburit att kunskapen och resurserna fått växa. I de mindre kommunerna saknas ett brett engagemang och stöd från förtroendevalda utanför den nämnd som ansvarar för individ- och familjeomsorg.

Styrningen

I de större kommunerna finns en ambition och struktur för att nå ut med kunskaper och uppdateringar om statliga och nationella direktiv. Personer som arbetar specialiserat inom våldsområdet beskriver, som förväntat, att de har mer kunskap om uppdateringar och behov av förändrat arbetssätt, än de som inte arbetar i en specialiserad verksamhet. Alla intervjupersoner är positiva till statlig styrning av området och ser att styrningen varit en förutsättning för den starka utbyggnad av kunskap och resurser som skett.

För de mindre kommunerna blir det uppenbart att inställningen till statliga/nationella direktiv är kluven. Handläggare kan uppleva stöd i den statliga styrningen, att arbetet med våldsutsatta ska prioriteras och ges legitimitet. Som chef eller förtroendevald upplevs vissa tvingande regler omöjliga att leva upp till. Direktiv och regleringar som uppfattas utformade med en genomsnittskommun som norm, ligger långt ifrån förutsättningarna för den lilla kommunen och riskerar att inte bli tagna på allvar. Det saknas dessutom ekonomiska resurser i den lilla kommunen och statligt stöd har i allt högre grad uteblivit. Det finns ett behov i mindre kommuner att utbilda förtroendevalda som inte är engagerade inom IFO-området om mäns våld mot kvinnor, för att få större förståelse och engagemang i förhållande till kommunens ansvar.

En beskrivning av hur de större kommunerna, i alla delar, organiserar arbetet med mäns våld mot kvinnor saknas. En översikt eller ”karta” över kommunernas olika resurser i arbetet och hur de länkas samman, skulle vara klargörande. Det skulle skapa en bättre överblick och tydliggöra de resurser som finns, för interna såväl som externa behov. Dessutom skulle kommunerna på så sätt synliggöra ”generalister” som kan ha mindre uppdrag inom våldsområdet och deras roll i arbetet med mäns våld mot kvinnor. Flera intervjupersoner saknade en sådan överblick av resurserna. Att samla personal som har mindre uppdrag i arbetet med mäns våld mot kvinnor och utveckla deras kunskap utifrån specifika behov hade varit en klok investering.

Samordning mellan aktörer

I de större kommunerna beskrivs ett gott samarbete mellan socialtjänst och regionen i arbetet mot mäns våld mot kvinnor. På CMV i Skellefteå och i Umeå, finns personal anställd av regionen. På Barnahus sker samarbete med regionens personal. I båda de större kommunerna beskrivs samarbetet med de lokala kvinnojourerna som gott. Kvinnojourerna har en positiv bild av samarbetet med CMV i Skellefteå respektive Umeå. Däremot identifierar båda kvinnojourerna vissa brister i samarbete med personal i andra delar av organisationen, bland annat kopplade till personalomsättning och kunskapsbrister. Mindre kommuner beskriver att de har ett gott samarbete och samverkan med andra mindre kommuner. De ser också FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen som viktiga samarbetspartners.

Kunskapskedjan

Det finns en struktur för årlig utbildning av nyanställda i de större kommunerna, som personal vid CMV ansvarar för. Anställda vid CMV i båda kommunerna är specialister på olika områden av mäns våld mot kvinnor och erbjuder konsultationer till personal inom och utanför den egna organisationen. Vid båda CMV bedrivs ett kunskapsbaserat arbete till stöd för våldsutsatta, i synnerhet när det gäller vuxna. Mindre kommuner får del av regionala utbildningar och upplever framför allt svårigheter i att hålla kunskap levande i förhållande till typer av ärenden som aktualiseras med flera års intervall, som hedersrelaterat våld och förtryck eller prostitution. Ingen intervjuperson tog upp erfarenheter av att möta samiska kvinnor utsatta för våld.

De regionala aktörerna, Länsstyrelsen och FoU Socialtjänst i Västerbottens län, med specialister på området mäns våld mot kvinnor utgör ett påtagligt stöd, i synnerhet för de mindre kommunerna. Uppdragen ser olika ut men de bidrar i hög grad till att uppdatera kunskaper och stödja utveckling av kommunernas verksamheter. Det finns en samverkan mellan Länsstyrelsen och FoU som skulle kunna förstärkas ytterligare för att optimera stödet till länets kommuner.

I de större och mindre kommunerna uppmärksammas våld mot äldre och personer med funktionsnedsättning alltmer. Intervjupersonerna beskriver olika projekt, från riktlinjer att uppmärksamma våld mot äldre i en större kommun till konkreta utbildningar om mäns våld mot kvinnor för vårdbiträden inom äldreomsorgen i en mindre kommun. Ett arbete som ser ut att växa och där goda exempel borde kunna delas inom länet. Insatserna är inriktade på de äldre som får del av samhällets omsorg. En intervjuperson uppmärksammar behovet av universell prevention på området våld mot alla äldre, också riktad till de som inte får del av samhällets stöd och service.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett område som uppfattas som angeläget och prioriterat av alla intervjupersoner. De flesta beskriver hedersrelaterat våld som ett svårt område. De som är specialister på området uppfattar att för få ärenden identifieras. Det finns kunskaper att söka via olika utbildningar, men mindre stöd i praktiska metoder. Det finns tankar om att socialsekreterare kan påverkas av negativa farhågor kopplade till arbetet med hedersrelaterat våld, som att bli offentligt kritiserad och förtalad. Det finns behov av fördjupade samtal om vad hedersrelaterat våld väcker för känslor och hur socialsekreterare påverkas av att arbeta med området. Olika strategier nämns för att öka beredskapen för att uppmärksamma barn, unga och vuxna som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Förutsättningar för ett fungerande stöd och skydd

I de större kommunerna har många styrkor för ett fungerande stöd och skydd identifierats. Det finns en bred kunskap hos olika personer inom organisationen och ett starkt stöd från förtroendevalda för ett kontinuerligt kvalificerat arbete mot mäns våld mot kvinnor. Det finns en lyhördhet från förtroendevalda gentemot specialister, om behov av att utveckla verksamheterna. Det bedrivs på så sätt ett kontinuerligt utvecklingsarbete.

Hot mot framgångsfaktorer

De mindre kommunerna har stora svårigheter att upprätthålla kunskaper och resurser för våldsärenden, i synnerhet för de ärenden som har karaktär av ”sällanärenden”, som hedersrelaterat våld och förtryck eller prostitution. Med en liten personalgrupp blir kraven på specialistkunskaper orimliga.

Statligt ekonomiskt stöd för att implementera nya direktiv har uteblivit vilket omöjliggör för mindre kommuner att fullt ut leva upp till dem.

För att utveckla arbetet med stöd och skydd i våldsärenden och få tillgång till specialistkunskaper i ”sällanärenden” utreds förutsättningar för att skapa en gemensam resurs för åtta inlandskommuner, CMV Södra Lappland. Det skulle sannolikt innebära förbättrade förutsättningar att erbjuda ett kvalificerat stöd och en stor avlastning för IFO i de mindre kommunerna.

Flera intervjupersoner uttrycker oro inför förändringen att skyddade boenden blir en ny placeringsform med tillståndsplikt. Farhågor uttrycks för att kvinnojourers viktiga arbete kan komma att försvagas och att mindre kvinnojourer i och utanför Västerbottens län riskerar att läggas ned. Kvinnojourer är sannolikt civilsamhällets viktigaste aktör för att stödja offer för mäns våld mot kvinnor. Om den nya lagstiftningen skulle leda till att kvinnojourer läggs ned innebär det att stödet till våldsutsatta kvinnor försvagas. Intervjupersoner uttrycker vidare oro för att vissa våldsutsatta kvinnor i framtiden kan komma att avstå från att söka stöd och skydd om stödet är ”institutionaliserat”. Andra intervjupersoner ser förändringen som positiv, att den kommer att stärka barnperspektivet.

Barn utsatta för våld - brister i skydd

I intervjumaterialet förefaller barn utsatta för våld vara mer osynliga än vuxna utsatta för våld. De större kommunernas organisation och beredskap för barn utsatta för våld verkar svagare eller sämre utnyttjad.

I arbetet med våldsutsatta kvinnor finns det en risk för att socialtjänsten och skyddade boenden inte uppmärksammar medföljande barns stödbehov i nog stor omfattning. Barn kan riskera att inte ses som egen aktör, med egen agens. Olika faktorer kan påverka hur barns utsatthet för våld uppmärksammas, såsom organisatoriska faktorer, kunskap hos anställda och förutsättningar för samverkan.

Barn som utsätts för fysiskt eller sexuellt våld och barnfridsbrott är brottsoffer. Det finns en omfattande kunskap om fördelar med att barn som är utsatta för våld får händelserna utredda vid ett Barnhus. Avsaknad av Barnhus i alla kommuner i Västerbottens län frånsett Umeå kommun, äventyrar barns rätt att få våldet utrett på ett kvalificerat sätt med hänsyn tagen till barnets bästa. 247 av Sveriges 290 kommuner samverkar med ett Barnhus. Det saknas i dag Barnhus i några kommuner i södra

Sverige men framför allt i kommuner i norra Sverige. I flera utredningar har det framhållits att alla barn, oavsett var de bor i Sverige, ska ha samma rätt till anpassade utredningar och samverkande insatser vid misstankar om att de är utsatta för brott (SOU 2019:32; SOU 2022:70). Svenska och internationella studier har lyft positiva erfarenheterna med Barnahus (Barnafrid, 2019; Cock et al., 2022; Herbert & Bromfield, 2015; Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2019b).

Barnahus i Umeå skulle ha kapacitet att ta emot fler barn. Att utöka Barnahus upptagningsområde har diskuterats sedan starten för femton år sedan. När region och rättsväsende deltar med sina länsövergripande resurser i Barnahus förefaller det orimligt att det bara är en kommun som tar del av resurserna. Det finns brister i synliggörandet av våld mot barn och frågan tycks inte ha haft tillräckligt hög prioritet för att driva arbetet för barn som brottsoffer framåt.

I intervjuer uttrycks oro för att våld mot barn tycks ”försvinna” under utredningstiden. Att våld mot barn som aktualiseras hos socialtjänsten försvinner och övergår till att betraktas som en annan typ av problem, som skolproblem eller beteendeproblem, är ett fenomen som uppmärksammats i tidigare forskningsstudier (Heimer, 2017; Mattsson, 2017). I Umeå finns en grupp behandlare som är specialiserade i att behandla barn som utsatts för våld, vars kompetens inte tycks utnyttjas till fullo. Detta förhållande behöver uppmärksammas genom mer utbildning om våld mot barn och förbättrad samverkan. Stiftelsen Allmänna Barnhuset har ett regeringsuppdrag att utveckla och implementera behandlingsinsatser på Barnahus (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2019a). Projektet ”Det fjärde rummet” syftar till att fler barn som utsatts för våld ska få kontakt med ett Barnahus och få behandling i anslutning till att våld eller övergrepp avslöjas. Stiftelsen Allmänna Barnhuset har ett fortsatt uppdrag att verka för implementering av modellen. Att ansluta sig till projektet skulle kunna innebära utvecklingsmöjligheter för Barnahus Umeå.

Våld mot missbrukande kvinnor

I flera intervjuer har olika former av våld mot missbrukande kvinnor synliggjorts, som sexuellt, fysiskt, psykiskt våld och prostitution. Det är en multiutsatthet som beskrivs, och svårigheterna att få tillgång till stöd och skydd för dessa kvinnor är påtagliga. Missbrukande kvinnors utsatthet har uppmärksammats i flera rapporter och forskningsstudier. Enligt tidigare svensk forskning (t ex Beijer et al., 2018) var 90% av missbrukande kvinnor utsatta för våld från män och våldet var återkommande. Intervjupersoner i denna underlagsstudie beskriver en likartad bild. Kvinnorna kan erbjudas samtal utifrån sin utsatthet, men trots de större kommunernas starka organisering av arbetet med mäns våld mot kvinnor tycks stöd och skydd vara otillräckligt för denna grupp av kvinnor.

9. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Följande rekommendationer lämnas till regeringen respektive till kommuner och regionala myndigheter/organisationer i Västerbottens län.

Till regeringen;

- I statliga/nationella direktiv på området mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, är hänsyn inte tagen till de olika förutsättningar landets kommuner har att leva upp till nya regelverk. Normen upplevs vara en genomsnittskommun med ekonomiska och personella förutsättningar som saknas i den lilla kommunen, som i ett antal kommuner i Västerbottens län. I statliga/nationella direktiv bör ett mer nyanserat språk användas och alternativ anges för att nå uppställda mål, som genom samverkan mellan flera kommuner. När krav uttrycks på att kunskaper ska spridas och arbetssätt implementeras inom ett av staten prioriterat område, bör finansiellt stöd till små kommuner eller kommuner med svag ekonomi utgå.
- Ett mycket framgångsrikt arbete mot mäns våld mot kvinnor bedrivs vid CMV i Skellefteå respektive Umeå kommun. Arbetet bygger på professionell kunskap och ett långsiktigt politiskt stöd. Liknande långsiktighet finns inte i alla kommuner av motsvarande storlek. Det finns exempel på specialiserade enheter som etablerats, ofta med stöd av statliga utvecklingsmedel, som snabbt nedmonterats till följd av att andra lokala prioriteringar gjorts. Ett krav bör ställas på att landets kommuner långsiktigt ska bygga upp och vidmakthålla kunskap om mäns våld mot kvinnor (och dess olika uttrycksformer) eller, för mindre kommuner, att det sker i samverkan mellan kommuner. Statliga medel till kommuner, inom området mäns våld mot kvinnor, bör villkoras i syfte att garantera att kunskaper etableras långsiktigt.
- Mindre inlandskommuner i Västerbottens län diskuterar bildandet av ett gemensamt Centrum mot våld i södra Lappland. Ett samarbete mellan mindre kommuner i en centrumbildning kan leda till en avsevärd kompetenshöjning i kommunernas arbete med mäns våld mot kvinnor. Om samarbetet blir framgångsrikt skulle projektet kunna stå som modell för att bygga upp en sådan samverkan mellan mindre kommuner. Regeringen bör stödja projektet och liknande projekt på andra ställen i landet med statliga utvecklingsmedel och vidare tillse att effekter av en sådan samverkan utvärderas.
- Arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck beskrivs av de flesta intervjupersonerna som svårt. Teoretiska utbildningar finns tillgängliga men mindre stöd finns att tillgå kring praktiska metoder varför sådana behöver utvecklas och spridas. Ett annat hinder är rädslan för att bli ifrågasatt och anklagad som socialsekreterare, till exempel i samband med barnutredningar. Behov finns av fördjupade samtal om vad hedersrelaterat våld och förtryck väcker för känslor, hur socialsekreterare påverkas av att arbeta med denna typ

av våld samt stöd i att utveckla en samsyn kring detta inom arbetsplatsen. För att identifiera och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck bör regeringen uppmärksamma behov av utbildning, i metoder och verktyg inom området hedersrelaterat våld och förtryck, för socialtjänstens personal. Det kan vara fördelaktigt att organisationer engagerade mot hedersrelaterat våld och förtryck medverkar i sådana utbildningar.

- En ny lagstiftning innebär att skyddade boenden för våldsutsatta kvinnor och barn omfattas av tillståndsplikt. Lagen syftar till att höja kvalitet och stärka rättigheter för medföljande barn. En oro uttrycks i intervjuerna huruvida förändringen kommer att påverka kvinnojourer i landet, som inte klarar de krav som tillståndsplikten medför. Det kan röra sig om små kvinnojourer på mindre orter som inte längre kan ha kvar ett skyddat boende och inte heller kan upprätthålla en verksamhet med jourtelefon och stödsamtal. Regeringen bör initiera en uppföljning som uppmärksammar om lagstiftningen kommer att påverka tillgången till kvinnojourer i landet som erbjuder stöd till våldsutsatta kvinnor. Vidare bör behov av finansiellt stöd till kvinnojourer utredas, särskilt riktat till jourer som är för små för att klara kraven för skyddat boende, men som fortsatt har en viktig roll att erbjuda stöd till våldsutsatta kvinnor.
- Barns utsatthet för våld inom området mäns våld mot kvinnor är inte ett lika prioriterat område som våld mot vuxna. Det gäller både kunskaper och resurser. Det kan innebära att behov av att uppmärksamma barns utsatthet blir underordnade. Barn ska ha rätt att bli utredda och få stöd i Barnahus, med den samordning av myndigheters resurser som bedöms som den mest barnorienterade och kvalitetssäkrade. Barnahus finns tillgängligt för barn i en av femton kommuner i Västerbottens län. Regeringen bör uppmärksamma och slå fast att barn som misstänks vara utsatta för våld ska ha rätt att utredas i en barnvänlig miljö där berörda myndigheter samverkar. Detta bör förtydligas och resurser bör tillskjutas så att ytterligare Barnahus eller filialmottagningar till Barnahus etableras i de kommuner i Sverige som saknar Barnahus.
- Barn bör inte tvingas till umgänge med en våldsutövande pappa. I intervjuer har olika kritiska situationer synliggjorts. I den initiala fasen när en våldsutsatt kvinna med barn kommit till ett skyddat boende är barnet och mamman ofta påverkade av stark stress och oro. Barn kan vara traumatiserade av de händelser som föregått uppbrottet. Ett umgänge med den våldsutövande pappan kan påverka barnets möjlighet att uppleva situationen som säker och uppnå stabilisering. Det tar tid för socialtjänsten att bedöma om umgänge med en våldsutövande förälder är utan risk och är lämplig utifrån barnets bästa. Om en utsatt kvinna är nyanländ i Sverige är det av särskild vikt att socialtjänsten uppmärksammar henne och hennes barn som särskilt utsatta brottsoffer och att de informeras om sina rättigheter. Regeringen bör initiera en utredning för att ge socialtjänsten möjlighet att neka en våldsutövande pappa umgänge med barn, i samband med att barn placerats på ett skyddat boende tillsammans med sin mamma, i avvaktan på att frågan om umgänge eventuellt prövas av domstol.
- Missbrukande kvinnors utsatthet för olika former av våld är ett område som uppmärksammas i underlagsstudien. I intervjumaterialet synliggörs hur en majoritet av kvinnor i missbruk lever i en extrem multiutsatthet, som offer för

grovt våld som tvingas till prostitution. Liknande förhållanden rapporteras i tidigare forskning. Kraftfulla åtgärder krävs för att bryta denna utsatthet. Regeringen bör initiera ett utvecklingsarbete inom detta område, där anpassade modeller för stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor i missbruk identifieras, prövas, utvärderas och sprids.

Till kommuner och regionala myndigheter/organisationer i Västerbotten;

- Det är angeläget att fler kommuner får tillgång till specialisterheter, som CMV. Kranskommuner i Västerbotten som ligger närmast Skellefteå respektive Umeå, borde kunna ingå i ett mer formaliserat samarbete med CMV. Ett permanent samarbete skulle möjliggöra en rad vinster, som tillgång till det kunskapscentrum som CMV Skellefteå respektive Umeå utgör. Kunskapsnivån hos personal i kranskommunerna skulle sannolikt höjas genom ett sådant samarbete. Vidare skulle CMV kunna konsulteras och våldsutsatta och deras barn skulle kunna remitteras till kvalificerat stöd och behandling. Våldsutsatta i kranskommuner skulle också kunna vända sig till CMV för samtalsstöd utan att hemkommunens socialtjänst först beviljat det. Aktuella kommuner, FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen bör uppmärksamma behovet och undersöka förutsättningarna för samverkan med CMV.
- Om flera inlandskommuner samverkar inom området mäns våld mot kvinnor skulle det kunna möjliggöra uppbyggnad av ett kunskapscentrum i södra Lappland. CMV Södra Lappland är ett projekt som diskuteras och projektet skulle leda till en avsevärd kompetenshöjning för de mindre inlandskommunerna i Västerbotten. Det är angeläget att kommuner samt regionala och statliga myndigheter/organisationer engagerar sig ett sådant projekt, genom att söka ekonomiskt stöd till uppstart av en sådan verksamhet och tillse att verksamheten utvärderas. Aktuella kommuner, FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen bör fortsätta att driva projektet.
- Det skulle vara ett stöd för mindre kommuner om regionala aktörer kunde organisera utbildningsinsatser för förtroendevalda som har inte har uppdrag i nämnder inom individ- och familjeomsorgsområdet. Detta för att bidra till ökad generell kunskap och förståelse hos förtroendevalda, men också för att understryka ett kollektivt politiskt ansvar för området mäns våld mot kvinnor. FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen bör medverka till att utbildningsinsatser erbjuds och genomförs.
- Barn som brottsoffer är inte synliggjorda på samma sätt som vuxna offer för våld i Västerbottens län. Frågor om barns bästa och barnrättsperspektiv kan behöva lyftas inom flera områden, när barn är utsatta för våld och barnfridsbrott. I myndighetsutövning och vid interventioner behöver utsatta barns behov uppmärksammas. Interventioner bör fokusera på våld och trauma, när våld förekommit i barnets liv. Kommuner, FoU Socialtjänst och Länsstyrelsen bör uppmärksamma behovet av att barn får del av kvalificerade interventioner.
- Alla kommuner i Västerbotten borde samverka med ett Barnahus. Den samlade bedömning från kunskapsdokument och forskning är att Barnahus möjliggör utredningar som ger de bästa förutsättningarna för att tillgodose barns bästa. Det har poängterats i en rad dokument som statliga utredningar och

kunskapssammanställningar att i norra Sverige, norr om Umeå, saknas Barnahus. En utbyggnad skulle kunna bestå av att Barnahus Umeå får ett utökat upptagningsområde genom att angränsande kranskommuner ansluter sig, att ett Barnahus startas i Skellefteå i samarbete med angränsande kranskommuner och att ett Barnahus etableras som en del vid bildande av CMV södra Lappland. Det är angeläget att kommunerna i Västerbottens län tillsammans med Länsstyrelsen och FoU Socialtjänst samverkar kraftfullt för en sådan utbyggnad.

- Barnahus har förutom att samordna myndigheters utredningar även en uppgift att ge stöd till utsatta barn. Stiftelsen Allmänna Barnhuset bedriver projektet ”Det fjärde rummet” med målsättningen att stärka stöd och interventioner som ges vid Barnahus. Inom projektet utgår man ifrån att barn som utsatts för våld eller övergrepp har rätt till stöd och behandling, som KIBB eller TF-KBT. Vidare att resurserna för stöd och behandling av våldsutsatta barn behöver samordnas och att det är mest effektiva sättet är att bygga på den samverkan och kunskap som finns i Barnahus. Om Barnahus Umeå kan ansluta sig till projektet kan det förbättra tillgängligheten av behandlingsinsatser för utsatta barn.

REFERENSER

- Barnafrid. (2019). *Utvärdering av Barnahus. Slutrapport*.
- Beijer, U., Scheffel Birath, C., DeMartinis, V., & af Klinteberg, B. (2018). Facets of male violence against women with substance abuse problems: Women with a residence and homeless women. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(9), 1391-1411.
- Cook, D. L., Livesley, J., Long, T., Sam, M., & Rowland, A. G. (2022). The need for Children's Advocacy Centres: Hearing the voices of children. *Comprehensive Child and Adolescent Nursing*, 45(4), 368–382.
- Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. (2017). *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Herbert, J. L., & Bromfield, L. (2015). Evidence for the efficacy of the Child Advocacy Center model: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 17(3), 341-357.
- Jernbro, C. & Landberg, Å. (2020). *Multiutsatthet. Om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Länsstyrelsen Västerbotten. (2020). *Våldsprevention Västerbotten. Ett initiativ för att jobba våldspreventivt med genusförändrande ansats i små kommuner*. Rapport. 801-3914-2018
- Mattsson, T. (2017). *Våld i barnvårdsutredningar. Om socialtjänstens ansvar och viljan att veta*. Falkenberg: Gleerups.
- Män. (2017). *En kommun fri från våld. Många små steg tillsammans gör skillnad*.
- SBU. (2018). *Samtal enligt Trappan-modellen som stöd till barn som bevittnat våld eller varit utsatta för direkt våld*. SBU:s upplysningstjänst.
<https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbus-upplysningstjanst/samtal-enligt-trappan-modellen-som-stod-till-barn-som-bevittnat-vald-eller-varit-utsatta-for-direkt-vald/>
- Skellefteå kommun (2022). *Brugarundersökning IFO 2022*.
- SKR. (2024). *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta vuxna. Lärdomar från individbaserad systematisk uppföljning, SU-Kvinnofrid 2021–2023*. Rapport.
- Socialstyrelsen. (2015). *Partnerkontakt: Säkerhetsarbete med våldsutsatta personer när våldsutövaren går i behandling En studie av en försöksverksamhet*. Rapport
- SOU 2019:32. *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord*.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/06/sou-201932/>

SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/01/sou-202270/>

Stiftelsen Allmänna Barnhuset. KIBB (Kognitiv integrerad behandling vid barnmisshandel). <https://allmannabarnhuset.se/vart-arbete/vald-overgrepp/kibb/>

Stiftelsen Allmänna Barnhuset. (2019a). *Det fjärde rummet - en modell för stöd och behandling för barn som utsatts för våld eller övergrepp*. Rapport.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset. (2019b). *Stöd och behandling för barn som utsatts för våld eller sexuella övergrepp - Projektrapport och förslag till en modell*. Rapport

Thulin, J., Nilsson, D., Svedin, C. G., & Kjellgren, C. (2020). Outcomes of CPC-CBT in Sweden concerning psychosocial well-being and parenting practice: Children's perspectives. *Research on Social Work Practice*, 30(1), 65–73.

<https://doi.org/10.1177/1049731519843352>

Umeå kommun. (2021). *Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck*.

Umeå kommun. (2022). *Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun. Aktuell lägesbild och beskrivning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Rapport.

Umeå kommun. (2023). *Äldrenämndens arbete mot våld i nära relation*. Riktlinje.

Bilaga. Jämställdhetsmyndighetens frågeställningar

Processer för statlig styrning

- Hur statliga/nationella åtgärder med relevans för arbetet på lokal/kommunal nivå har utformats, spridits och implementerats och vad skulle krävas för att få ett bättre genomslag?
- Förutsättningar, hinder och behov på lokal/kommunal nivå när det gäller att ta emot, genomföra och förvalta statliga/nationella insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck och angränsande/överlappande områden

Förutsättningar och framgångsfaktorer för ett fungerande arbete

- Kommunernas förutsättningar svårigheter när det gäller att ge ett kunskapsbaserat och fungerande skydd och stöd, på kort och lång sikt.
- Vad intervjupersoner beskriver som välfungerande och framgångsrikt i arbetet och vad som är bristfälligt.
- Åtgärder för utveckling av styrning, struktur, ansvar/roller, samverkan, finansiering och en fungerande kunskapskedja. Framgångsfaktorer i och hot mot sådan utveckling.
- Vilka kopplingar kommunerna ser mellan hedersrelaterat våld och förtryck och annat våld i nära relationer, samt vilket genomslag det får till exempel organisatoriskt (integrerat eller i separat struktur).

Kunskapskedjan

- Kännedom om och tillämpning av (ny) lagstiftning och andra regelverk på området.
- Uppdatering av rutiner och implementering av arbetsformer utifrån de åtgärder som föreslås/vidtas från nationella myndigheter, och vem i organisationen som ansvarar för det.
- Förutsättningar för att ta emot och förvalta kunskap som sprids från statlig/nationell nivå (inom ramen för den nationella strategin). Hur aktuella kommuner uppdaterar personalens kunskaper, om det sker på ett strukturerat sätt och/eller är upp till enskilda medarbetare.
- Kunskapens genomslag i det praktiska arbetet, i stöd och skydd till utsatta för mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, våld mot barn och prostitution och människohandel.
- Vilken typ av kunskap/kompetens och verktyg som kommunen och enskilda yrkesverksamma bedömer att de behöver för att kunna genomföra adekvata bedömningar och insatser utifrån individens utsatthet och stöd- och skyddsbehov.

Systematisk uppföljning och utveckling av upptäckt, stöd och skydd

- Långsiktiga utvecklings- och lärandeprocesser, inklusive förankring och mål på lednings och politikernivå.
- Kommunens processer för upptäckt, stöd och skydd och kopplingen till det systematiska kvalitetsarbetet.

- Uppföljning av insatser till olika målgrupper (på individ- och verksamhetsnivå) för att bygga kunskap kring deras stöd- och skyddsbehov samt utveckla lämpliga insatser och verkningsfulla metoder och arbetssätt.

Hedersrelaterat våld och förtryck, multiutsatthet, barnrättsperspektiv och brottsofferperspektiv

- Hur uppmärksamma kommunerna och enskilda handläggare är på mindre vanliga former av våld, såsom hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel, liksom på särskilt utsatta grupper. Även hur kommunerna hanterar multiutsatthet: Att samma individ kan vara utsatt för olika typer av våld och/eller tillhöra en eller flera särskilt utsatta grupper, t ex personer med funktionsnedsättning, hbtqi-personer, barn samt äldre.
- Kommunernas arbete med att tillämpa ett barnrättsperspektiv och brottsofferperspektiv i upptäckt, bemötande samt stöd- och skyddsinsatser. Hur kommunerna ser på dessa perspektiv i förhållande till föräldrarätten och insatser till våldsutövare.

Jämställdhetsmyndigheten | Box 73, 42422 Angered | Besöksadress: Angereds torg 9
031-3929000 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | www.jamstalldhetsmyndigheten.se